

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr Konrad Buczkowski

dr Michał Jankowski

Paweł Bachmat

***Regulacja przestępstwa oszustwa
w wybranych systemach prawnych
państw Unii Europejskiej***

Warszawa 2018

Spis treści

I.	Wprowadzenie	1
II.	Przegląd systemów prawnych wybranych państw Unii Europejskiej	3
1.	Bułgaria	3
2.	Czechy	6
3.	Dania	9
4.	Estonia	10
5.	Finlandia	12
6.	Francja	15
7.	Hiszpania	16
8.	Niemcy	19
9.	Węgry	22
10.	Łotwa	24
11.	Litwa	26
12.	Malta	28
13.	Holandia	30
14.	Rumunia	32
15.	Słowacja	36
16.	Słowenia	40
III.	Uwagi końcowe	43

I. Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie rozwiązań przyjętych w systemach prawnych wybranych państw Unii Europejskiej w zakresie regulacji przestępstwa oszustwa. Dokonano w nim prezentacji ustawowych opisów przestępstwa oszustwa z uwzględnieniem typu podstawowego oraz typów zmodyfikowanych, o ile takowe były przewidziane w prawie krajowym. Obok typizacji dotyczących oszustwa pospolitego uwzględniono także przykłady odrębnych kryminalizacji oszukańczych zachowań popełnianych w szczególnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego jak np. oszustwa ubezpieczeniowe, kredytowe, subwencyjne, kapitałowe, czy w ramach systemu komputerowego lub wymiany danych.

Bliższą uwagę poświęcono kwestii zidentyfikowania strony podmiotowej charakteryzowanych typów czynów zabronionych, zwłaszcza w kontekście ustalenia, na ile ustawodawcy krajowi innych państw wykorzystują w procesie typizacji zachowań polegających na oszustwie znamię celowego działania, jak to ma miejsce na gruncie polskiego Kodeksu karnego¹ (art. 286 § 1 k.k.), na ile zaś przyjmują rozwiązania alternatywne. Już w tym miejscu należy zastrzec, iż zadanie to okazało się nie łatwe do realizacji, a osiągnięte wyniki nie w każdym przypadku można uznać za zadowalające, zwłaszcza gdy przychodziło do zidentyfikowania strony podmiotowej typu czynu zabronionego, w opisie której nie znalazło się znamię działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (lub jego odpowiednik). Należy mieć bowiem na uwadze, iż w części uwzględnionych kodeksów karnych prawodawcy krajowi w ogóle nie zawarli odrębnych przepisów ogólnych dotyczących zagadnienia strony podmiotowej czynu zabronionego, jej obligatoryjnych elementów składowych, które mogłyby posłużyć jako swoisty kierunkowskaz przy próbie odtworzenia strony podmiotowej danego typu oszustwa przez badacza dysponującego jedynie tłumaczeniem ustawowego opisu i to tłumaczeniem pośrednim, bo z języka angielskiego. Z kolei w innych przypadkach zadekretowany w kodeksach sposób ujmowania umyślności różnił się w części, np. co do liczby wyodrębnionych postaci zamiaru (w niektórych państwach – trzech), czy ich ujęcia treściowego, od tego

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 2204 ze zm.) – dalej k.k.

niejako tradycyjnie przyjmowanego w polskich kodyfikacjach karnych. Próba nawiązywania do skojarzeń rodzimych w odniesieniu do wymagań czynionych wobec świadomości sprawcy, tudzież elementów wolicjonalnych, charakteryzowanych w polskiej tradycji jako chęć lub godzenie się, była częstokroć skazana na intuicyjność i dążenie do symplifikacji.

Należy też wyjaśnić, iż posługiwanie się terminologią „wina umyślna”, „wina nieumyślna” na gruncie niektórych z systemów prawnych objętych niniejszym opracowaniem nie jest niedopatrzaniem, przeciwnie – stanowi literalne odzwierciedlenie wykorzystanej w nich nomenklatury i pośredni dowód na to, iż nie każdy ustawodawca krajowy zdecydował się w sposób normatywny odzwierciedlić przeniesienie dyskusji o stronie podmiotowej z obszaru winy do obszaru czynu.

Autorzy mają świadomość, iż pełna analiza komparatystyczna zagadnienia przedstawionego w tytule opracowania powinna wiązać się także z prezentacją powiązanych z tą tematyką poglądów doktryny i judykatury państw objętych badaniem. Z uwagi na barierę dostępności tych źródeł, występujących głównie w językach narodowych, jak również krótki czas przeznaczony na przygotowanie niniejszego raportu, przy jego realizacji oparto się na tłumaczeniach na język angielski kodeksów karnych wybranych państw Unii Europejskiej, udostępnionych za pośrednictwem stron internetowych².

² Jeżeli nie zaznaczono odmiennie w tekście opracowania, opierano się na tłumaczeniach angielskich poszczególnych kodeksów karnych dostępnych na stronie: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (dostęp: 15 czerwca 2018 r.).

II. Przegląd systemów prawnych wybranych państw Unii Europejskiej

1. Bułgaria

Kodeks karny Republiki Bułgarii z 1968 r.³ (ostatnia zmiana uwzględniona w tłumaczeniu angielskim pochodzi z 19 grudnia 2017 r.) przewiduje w art. 11 dwie formy winy: umyślną i nieumyślną. Czyn uważa się za popełniony umyślnie, jeżeli sprawca miał świadomość jego społecznego niebezpieczeństwa, przewidywał jego społecznie niebezpieczne skutki oraz chciał takich skutków albo się z nimi godził. Z kolei czynem popełnionym z winy nieumyślnej jest taki czyn, którego sprawca nie miał świadomości jego społecznego niebezpieczeństwa, ale powinien i mógł je przewidzieć lub przewidując takie skutki, uważał, że ich uniknie.

Podstawowy typ oszustwa został opisany w art. 209 bułgarskiego kodeksu karnego⁴. Zgodnie z nim odpowiadać za oszustwo będzie ten, kto działając w celu uzyskania korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby, wprowadza [jeszcze – przyp. aut.] inną osobę w błąd lub utrzymuje ją w błędnym przekonaniu, a tym samym wyrządza istotną szkodę jej lub jeszcze innej osobie. Ponadto za oszustwo odpowiadać będzie również ten, kto, w takim samym celu, wykorzystuje błąd, niedoświadczenie lub niewiedzę innej osoby, a przez to wyrządza istotną szkodę jej lub [jeszcze – przyp. aut.] innej osobie.

Przyjęta w analizowanym kodeksie karnym konstrukcja przestępstwa oszustwa w typie podstawowym zbliżona jest do konstrukcji stosowanej w polskim prawie karnym. Oszustwo to jest bowiem przestępstwem o charakterze powszechnym, które popełnić można wyłącznie w zamiarze bezpośrednim kierunkowym. Sprawca musi działać w celu uzyskania korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby oraz zachowanie sprawcy musi obejmować tzw. środek intelektualny, tj. wprowadzenie w błąd innej osoby lub utrzymanie jej w błędnym przekonaniu albo wykorzystanie błędu, niedoświadczenia lub niewiedzy innej osoby. Pomiędzy tymi dwoma elementami musi również istnieć po stronie sprawcy świadomość istnienia więzi

³ НАКАЗАТЕЛЕН КОДЕКС, Обн. ДВ. бр.26 от 2 Април 1968г. с попр.

⁴ Ostatnia zmiana w tym przepisie została wprowadzona w 2010 r. (D'rzhaven Vestnik, 2010, No. 26).

przyczynowej pomiędzy podejmowanym przez niego działaniem a wyrządzeniem istotnej szkody osobie, w stosunku do której skierowane jest działanie sprawcy lub [jeszcze – przyp. aut.] innej osobie.

Bułgarski kodeks karny przewiduje ponadto dwa typy kwalifikowane oszustwa. Pierwszy z nich – stypizowany w art. 210 (i zagrożony karą od roku do ośmiu lat pozbawienia wolności, podczas gdy typ podstawowy – do lat sześciu) – przewiduje odpowiedzialność sprawcy, który (1) przedstawił się jako funkcjonariusz lub jako osoba działająca na polecenie władz; (2) oszustwa dopuściły się co najmniej dwie osoby działające w zмовie; (3) oszustwa dopuścił się funkcjonariusz, w granicach swojego umocowania lub upoważnienia albo jako osoba prowadząca bezpośrednio własną działalność w walucie wymiennej; (4) dopuścił się oszustwa powtórnie, w przypadkach innych niż mniejszej wagi (które zagrożone są karą pozbawienia wolności do roku albo możliwością zastosowania środków probacyjnych); (5) spowodował wielką szkodę. Drugi typ kwalifikowany (art. 211) ma zastosowanie do oszustwa w typie podstawowym oraz typu kwalifikowanego z art. 210, jeżeli zostało ono dokonane na szczególnie wielką skalę, stanowiło szczególnie ciężki przypadek albo przypadek niebezpiecznej recydywy. W takiej sytuacji wymiar kary pozbawienia wolności wynosi od trzech do dziesięciu lat. Ponadto w przypadkach określonych w art. 210 (4) i (5) oraz art. 211 sąd może orzec konfiskatę do połowy wartości majątku sprawcy.

Kodeks karny Republiki Bułgarii przewiduje ponadto trzy wyodrębnione typy oszustw. Pierwszy z nich (art. 212) określić można mianem oszustwa dokumentowego, którego sprawca musi również działać w zamiarze bezpośrednim kierunkowym, gdyż jego działanie ma polegać na posłużeniu się dokumentem poświadczającym nieprawdę albo dokumentem nieautentycznym lub sfałszowanym, w celu uzyskania bez podstawy prawnej cudzej nieruchomości z zamiarem jej przywłaszczenia. Odpowiedzialności karnej podlega również ten sprawca, który, poprzez sporządzenie dokumentu o nieprawdziwej treści albo dokumentu nieprawdziwego lub sfałszowanego świadomie stwarza innej osobie fizycznej albo prawnej możliwość uzyskania takiego mienia bez podstawy prawnej. Artykuł 212 bułgarskiego kodeksu karnego przewiduje trzy typy kwalifikowane zagrożone surowszą karą: (1) jeżeli mienie pochodzi z funduszy stanowiących własność Unii Europejskiej albo przyznanych państwu bułgarskiemu z takich funduszy; (2) jeżeli mienie pochodzące

z funduszy unijnych jest wielkie lub jeśli czyn stanowi niebezpieczną recydywę;
(3) jeżeli oszustwo dokumentowe dotyczy mienia wielkiej wartości⁵.

Drugi (art. 212a bułgarskiego kodeksu karnego) typizuje oszustwo komputerowe, które zgodnie z regulacją bułgarską polega na działaniu sprawcy, który mając na uwadze uzyskanie korzyści dla siebie lub innej osoby, składa lub podtrzymuje wprowadzające w błąd oświadczenie poprzez wprowadzenie, zmodyfikowanie, wykreślenie lub skasowanie danych komputerowych albo poprzez posłużenie się podpisem elektronicznym innej osoby, wyrządza jej lub [jeszcze – przyp. aut.] innej osobie szkodę. Konstrukcja oszustwa komputerowego, poprzez użycie określenia „mając na uwadze uzyskanie korzyści dla siebie lub innej osoby”, sugerować może, iż bułgarski kodeks karny dopuszcza w tym przypadku możliwość popełnienia tego typu oszustwa z zamiarem ewentualnym, jednak analiza dalszej części opisu tego typu przestępstwa, a w szczególności konieczność wyrządzenia przez sprawcę szkody majątkowej innej osobie, wydaje się wykluczać przyjęcie tej formy zamiaru.

Trzeci typ szczególny oszustwa (art. 213 bułgarskiego kodeksu karnego) ma charakter oszustwa ubezpieczeniowego, które polega na zniszczeniu, uszkodzeniu lub wyburzeniu w oszukańczym celu swojej ubezpieczonej własności. Przepis ten, choć nie wskazuje bezpośrednio, że chodzi tu o wyłudzenie odszkodowania z tytułu umowy ubezpieczenia, poprzez swoją konstrukcję określa, iż skutkiem działania sprawcy uszkadzającego lub niszczącego swoją własność będzie skierowanie żądania o wypłatę odszkodowania z tytułu zdarzenia niewypełniającego znamion zdarzenia ubezpieczeniowego, tj. zdarzenia o charakterze losowym zobowiązującego zakład ubezpieczeń do wypłaty odszkodowania.

⁵ Art. 212b bułgarskiego kodeksu karnego przewiduje instytucję czynnego żalu w stosunku do sprawcy oszustwa z art. 212, który zwrócił albo zastąpił uzyskane mienie przed zamknięciem przewodu sądowego w pierwszej instancji.

2. Czechy

Z dniem 1 stycznia 2010 r. wszedł w życie nowy kodeks karny Republiki Czeskiej uchwalony 8 stycznia 2009 r.⁶ Zastąpił on tym samym czechosłowacki kodeks karny z 28 listopada 1961 r., obowiązujący od 1 stycznia 1962 r.⁷

Czeski kodeks karny przyjmuje zasadę (§ 13), iż dla odpowiedzialności karnej sprawcy niezbędna jest umyślność, o ile ustawa nie stanowi jednoznacznie, że wystarczy wina z niedbalstwa. Umyślność (§ 15) definiowana jest poprzez wskazanie, iż sprawca: (a) dążył do naruszenia albo zagrożenia, w sposób określony przepisami prawa karnego, dowolnego dobra chronionego w kodeksie, albo (b) był świadom, że jego zachowanie może spowodować takie naruszenie lub zagrożenie, w razie zaś spowodowania go, zgadzał się na nie. Przez „zgodę” rozumie się także pogodzenie się sprawcy z tym, że w sposób wskazany w ustawie karnej może naruszyć lub zagrozić interesowi chronionemu taką ustawą.

Według § 16 ust. 1 czeskiego kodeksu karnego przestępstwo jest popełnione z niedbalstwa, jeżeli sprawca: (1) wiedział, że może w sposób wskazany w ustawie karnej naruszyć lub zagrozić interesowi chronionemu taką ustawą, ale bez odpowiednich powodów przypuszczał, że takiego naruszenia lub zagrożenia nie spowoduje, albo (2) nie wiedział, że swoim zachowaniem może spowodować takie naruszenie lub zagrożenie, aczkolwiek o tym ze względu na okoliczności i swoje stosunki osobiste powinien był i mógł wiedzieć. Z kolei § 16 ust. 2 czeskiego kodeksu karnego wprowadza pojęcie rażącego niedbalstwa polegającego na tym, że podejście sprawcy do wymagania niezbędnej przezorności świadczy o jawnej bezzwzględności sprawcy wobec interesów chronionych ustawą karną. Jak zauważa W. Radecki, „kodyfikator czeski zajął stanowisko tradycyjne, rozróżniające zamiar bezpośredni i ewentualny, lekkomyślność i niedbalstwo, istotną nowością jest wprowadzenie kategorii rażącego niedbalstwa”⁸.

⁶ Zakon č. 40/2009 Sbirka zákonů, trestni zákonik. Szerszego omówienia nowej czeskiej regulacji prawnokarnej dokonał W. Radecki, *Nowy czeski kodeks karny*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8, s. 185 i nast.

⁷ Zakon č. 140/1961 Sbirka zákonů, trestni zakon.

⁸ W. Radecki, *Nowy...*, s. 192.

Oszustwo w typie podstawowym opisane jest w art. 209 czeskiego kodeksu karnego. Popęłnić je może ten, kto osiąga przysporzenie majątkowe, dla siebie lub innej osoby, poprzez wprowadzenie kogoś w błąd, wykorzystanie cudzego błędu lub ukrycie istotnych faktów, powodując szkodę, inną niż nieznaczna, w mieniu innej osoby. Przepis ten przewiduje również surowszą odpowiedzialność sprawcy oszustwa (1) działającego w warunkach recydywy (dopuszczenie się oszustwa będąc skazanym lub ukaranym za taki czyn w ciągu poprzednich trzech lat); (2) który spowodował większą szkodę albo (3) dopuścił się oszustwa: (i) jako członek zorganizowanej grupy; (ii) mając szczególny obowiązek dbania o interesy pokrzywdzonego; (iii) w stanie wyjątkowym albo stanie wojennym, podczas klęski żywiołowej albo innego zdarzenia stanowiącego poważne zagrożenie dla życia ludzi, porządku publicznego lub mienia, lub (iv) powoduje znaczną szkodę. Ponadto surowszej odpowiedzialności karnej podlega sprawca powodujący wielką szkodę lub działający w celu ułatwienia lub umożliwienia popełnienia przestępstwa zdrady stanu, ataku terrorystycznego lub terroru. Przygotowanie do oszustwa jest również karalne.

Przyjęta przez czeski kodeks karny konstrukcja przestępstwa oszustwa powoduje, iż można je popełnić wyłącznie w zamiarze bezpośrednim. Dla realizacji znamion wymagane jest wprowadzenie innej osoby w błąd, wykorzystanie cudzego błędu lub ukrycie istotnych faktów.

Należy wskazać, że czeska regulacja kodeksowa przewiduje trzy, bardzo rozbudowane typy wyodrębnione oszustwa: oszustwo ubezpieczeniowe (§ 210), oszustwo kredytowe (§ 211) oraz oszustwo dotacyjne (§ 212). Oszustwo ubezpieczeniowe można przy tym popełnić w zamiarze bezpośrednim ukierunkowanym na osiągnięcie celu określonego w § 210, zaś oszustwa kredytowe i dotacyjne umyślnie w rozumieniu § 15a (co jest odpowiednikiem zamiaru bezpośredniego).

Szczególnie interesujące jest pierwsze z nich – oszustwo ubezpieczeniowe⁹. Stanowi ono zmienioną w stosunku do regulacji zawartej w kodeksie karnym z 1961 r. konstrukcję. Przewiduje odpowiedzialność karną każdego (przestępstwo powszechne), kto poda nieprawdziwe lub rażąco sfalszowane informacje lub zatai

⁹ Szerzej: K. Buczkowski, *Oszustwo asekuracyjne jako jeden z przejawów przestępczości ubezpieczeniowej*, Warszawa 2015, s. 102 i nast.

istotne informacje: a) w związku z zawieraniem lub zmianą umowy ubezpieczeniowej; b) w związku z likwidacją szkody ubezpieczeniowej lub c) przy skorzystaniu z prawa do odszkodowania z tytułu ubezpieczenia lub innego podobnego tytułu. Ponadto, na podstawie tego samego przepisu zostanie ukarany ten, kto w celu osiągnięcia korzyści dla siebie lub innej osoby spowoduje lub upozoruje zdarzenie, z którym wiąże się prawo do odszkodowania z tytułu ubezpieczenia lub inne podobne prawo, albo wyolbrzymia stan wywołany zdarzeniem ubezpieczeniowym i powoduje tym w cudzym mieniu szkodę większą niż znikoma¹⁰. Typy kwalifikowane, zagrożone wyższą karą – podobnie jak w przypadku typu podstawowego – dotyczą sprawcy (1) działającego w warunkach recydywy (dopuszczenie się oszustwa będąc skazanym lub ukaranym za taki czyn w ciągu poprzednich trzech lat); (2) który spowodował większą szkodę albo (3) dopuścił się oszustwa: (i) jako członek zorganizowanej grupy; (ii) mając szczególny obowiązek ochrony interesów pokrzywdzonego; (iii) w stanie wyjątkowym albo stanie wojennym, podczas klęski żywiołowej albo innego zdarzenia stanowiącego poważne zagrożenie dla życia ludzi, porządku publicznego lub mienia, lub (iv) powoduje znaczną szkodę. Ponadto surowszej odpowiedzialności karnej podlega sprawca powodujący wielką szkodę lub działający w celu ułatwienia lub umożliwienia popełnienia przestępstwa zdrady stanu, ataku terrorystycznego lub terroru. Przygotowanie do oszustwa ubezpieczeniowego jest również karalne.

Warto zwrócić uwagę, że obecnie obowiązujący przepis wskazuje, iż celem działania sprawcy jest osiągnięcie korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby, a znamiona określające czynność sprawczą uzupełnione zostały w tym przypadku o przesłankę „upozorowania zdarzenia”, czego nie było w dotychczasowej regulacji.

Oszustwa kredytowego (§ 211 czeskiego kodeksu karnego) dopuszcza się ten, kto przedstawia fałszywe lub istotnie zniekształcone dane albo ukrywa istotną informację, zawierając umowę pożyczki lub zaciągając kredyt, jak również ten, kto bez zgody wierzyciela wykorzystuje fundusze, w ilości innej niż nieznaczna, z pożyczki celowej, na inny cel niż przewidziany w umowie.

¹⁰ Dookreślenie wartości szkody, którymi posługuje się ustawodawca czeski w § 210 kodeksu zawiera § 138 ust. 1, który uznaje za szkodę większą niż nieznaczną (*škoda nikoliv nepatrna*) szkodę wynoszącą co najmniej 5000 koron (poniżej tej kwoty mamy do czynienia z wykroczeniem), za szkodę większą niż mała (*škoda nikoliv mala*) – szkodę wynoszącą co najmniej 25 000 koron, szkodę większą (*větší škoda*) – szkodę wynoszącą co najmniej 50 000 koron, znaczną szkodę (*značna škoda*) – szkodę nie mniejszą niż 500 000 koron i wreszcie szkodę wielkiego rozmiaru (*škoda velkého rozsahu*) – czyli szkodę w wysokości co najmniej 5 000 000 koron.

Oszustwa dotacyjnego (§ 212 czeskiego kodeksu karnego) z kolei dopuszcza się ten, kto przedstawia fałszywe lub istotnie zniekształcone dane albo ukrywa istotną informację we wniosku o dotację, subwencję, zwrotną pomoc finansową lub o dofinansowanie, jak również ten, kto wykorzystuje fundusze, w ilości innej niż nieznaczna, z dotacji, subwencji, zwrotnej pomocy finansowej lub dofinansowania.

W obu wskazanych powyżej typach oszustw, analogicznie do oszustwa ubezpieczeniowego, uregulowane zostały typy kwalifikowane oraz przewidziano karalność przygotowania.

3. Dania

Duński kodeks karny pochodzący z 1930 r., wielokrotnie nowelizowany, typ podstawowy oszustwa penalizuje w § 279. Przewiduje on odpowiedzialność każdego, kto w celu osiągnięcia dla siebie lub innej osoby nienależnej korzyści, poprzez bezprawne spowodowanie, potwierdzenie lub wykorzystanie błędnego przekonania, skłania inną osobę do dokonania albo zaniechania dokonania czynności związanej z utratą mienia przez osobę oszukaną lub inną osobę, której dotyczy takie działanie lub zaniechanie.

Od sprawcy czynu wymagane jest zachowanie czynne – działanie w celu osiągnięcia dla siebie lub innej osoby nienależnej korzyści. A zatem, podobnie jak we wcześniej opisywanych uregulowaniach, mamy do czynienia z przestępstwem kierunkowym, nacechowanym specjalnym motywem sprawcy („w celu”). Zachowanie pokrzywdzonego może zaś polegać na działaniu albo zaniechaniu działania.

Duński kodeks karny przewiduje ponadto szczególny typ oszustwa – oszustwo komputerowe (§ 279 a), którego dopuścić się może ten, kto, w celu osiągnięcia dla siebie lub innej osoby nienależnej korzyści, bezprawnie zmienia, dodaje lub usuwa informację lub program używany w elektronicznym przetwarzaniu danych albo w inny sposób dąży do wywarcia wpływu na efekt takiego przetwarzania danych.

Oba typy oszustwa zagrożone są taką samą karą – pozbawieniem wolności do roku i sześciu miesięcy.

4. Estonia

Kodeks karny Republiki Estonii z 6 czerwca 2001 r.¹¹ przewiduje trzy postaci zamiaru: umyślny, bezpośredni i pośredni. Zgodnie z treścią § 16 kodeksu zamiar jest umyślny, jeżeli celem sprawcy jest wypełnienie ustawowych znamion przestępstwa i sprawca wie, że te zostają wypełnione albo przynajmniej to przewiduje. Zamiar jest umyślny również wtedy, gdy sprawca przyjmuje, że wypełnienie ustawowych znamion przestępstwa jest zasadniczym warunkiem osiągnięcia przez niego celu. Zamiar jest bezpośredni, jeżeli sprawca świadomie wypełnia znamiona przestępstwa oraz chce albo przynajmniej godzi się na ich wypełnienie. Zamiar jest pośredni, jeżeli sprawca przewiduje wypełnienie znamion przestępstwa oraz godzi się na to.

Przyjęta przez estoński kodeks karny konstrukcja oszustwa (§ 209) oparta jest o działanie sprawcy w zamiarze umyślnym. Przewiduje ona spowodowanie szkody majątkowej innej osobie, poprzez świadome wywołanie błędu co do faktu, w celu uzyskania znacznej korzyści majątkowej.

Typ kwalifikowany oszustwa dotyczy realizacji takich samych znamion czynu, jednak: (1) przez osobę, która dopuściła się uprzednio kradzieży, rozboju, defraudacji, nabycia, przechowywania lub sprzedaży mienia uzyskanego z przestępstwa, umyślnego zniszczenia lub uszkodzenia rzeczy, oszustwa lub wymuszenia; (2) przez funkcjonariusza; (3) na dużą skalę; (4) w grupie lub (5) poprzez ofertę publiczną. W przypadku pkt (2) i pkt (3) kodeks, obok kary pozbawienia wolności przewiduje możliwość zastosowania rozszerzonej konfiskaty składników majątkowych lub mienia uzyskanego z przestępstwa. Ponadto – zgodnie ze stosowaną w estońskim kodeksie karnym zasadą odpowiedzialności osób prawnych – odpowiedzialności za oszustwo podlegać będzie również taka osoba.

Kodeks karny Republiki Estonii penalizuje ponadto: oszustwo na świadczeniu (§ 210), oszustwo inwestycyjne (§ 211), oszustwo ubezpieczeniowe (§ 212) oraz oszustwo komputerowe (§ 213).

¹¹ *Karistusseedustik*, opublikowany w: Riigi Teataja I 2001, 64, 364; tłumaczenie angielskie uwzględnia zmiany do 2017 r.

Pierwsze z nich – oszustwo na świadczeniu (§ 210 estońskiego kodeksu karnego) – polega na przyjęciu świadczenia, przez które rozumie się wypłatę, nieodpłatną albo częściowo nieodpłatną, z funduszy budżetu państwa, samorządowego albo innych funduszy publicznych, na rzecz osoby prowadzącej działalność gospodarczą albo wsparcie podatkowe mające promować działalność gospodarczą, w drodze oszustwa albo wykorzystanie świadczenia na inny cel niż zamierzony.

Oszustwo inwestycyjne (§ 211 estońskiego kodeksu karnego) polega na przyjęciu inwestycji przez przedstawienie fałszywej informacji będącej jedną z istotnych informacji przedstawianych publicznie albo określonej grupie osób, jak również nieprzedstawienie istotnej informacji. Odpowiedzialności karnej podlegać będzie zarówno osoba fizyczna, jak i osoba prawna.

Uregulowanie przewidziane w § 212 estońskiego kodeksu karnego, dotyczące oszustwa asekuracyjnego (*Kindlustuskelmus*) – zgodnie z przyjętą w systemie prawnym tego państwa koncepcją odpowiedzialności karnej nie tylko osób fizycznych, ale również osób prawnych – uwzględnia na takich samych zasadach, jakie znajdują zastosowanie w stosunku do osoby fizycznej, możliwość ukarania karą pieniężną podmiotu gospodarczego za popełnienie omawianego typu oszustwa, z tym jednak zastrzeżeniem, że kara pieniężna w stosunku do osoby prawnej może zostać orzeczona w wysokości od 4000 do 16 000 000 euro, podczas, gdy w stosunku do osoby fizycznej orzeka się ją w stawkach dziennych (od 30 do 500), przy czym wysokość jednej stawki ustala się w odniesieniu do wysokości średniego dziennego wynagrodzenia sprawcy, nie mniej niż 10 euro (§ 44 estońskiego kodeksu karnego)¹².

Przestępstwo oszustwa asekuracyjnego od strony podmiotowej zakłada winę umyślną sprawcy z zamiarem bezpośrednim kierunkowym, jako że regulacja prawnokarna przewiduje odpowiedzialność osoby (fizycznej – ust. 1 lub prawnej – ust. 2 § 212 estońskiego kodeksu karnego), która celowo doprowadza do zdarzenia objętego ubezpieczeniem lub wywołuje błędne przekonanie o zaistnieniu zdarzenia objętego ubezpieczeniem z zamiarem uzyskania odszkodowania od ubezpieczyciela.

¹² Oprócz kary pieniężnej estoński kodeks karny przewiduje również karę grzywny. Tę jednak wymierza się za wykroczenie do wysokości 300 stawek, przy czym jedna stawka wynosi 3,83 euro (60 koron) (w stosunku do osoby prawnej można ją orzec w wysokości od 31,96 (500 koron) do 31.955,82 euro (500 000 koron) (art. 47 estońskiego kodeksu karnego).

Zakres odpowiedzialności sprawcy czynu obejmuje nie tylko celowe doprowadzenie do zdarzenia, które skutkować może koniecznością wypłacenia przez zakład ubezpieczeń nienależnego odszkodowania, ale również działanie mające na celu wywołanie błędnego przekonania o zaistnieniu takiego zdarzenia, co w efekcie doprowadzić ma – w założeniu sprawcy – do wypłaty odszkodowania.

Warto również podkreślić, że konstrukcja tego typu przestępstwa zakłada odpowiedzialność jedynie osoby ubezpieczonej, która dopuściła się oszustwa. Tym samym spowodowanie zdarzenia, z którego korzyść odniesie inna osoba (tak, jak to przewidziano w polskim Kodeksie karnym), nie będzie skutkowało odpowiedzialnością sprawcy na podstawie art. 212 k.k.¹³

Ostatnim z grupy oszustw jest oszustwo komputerowe (§ 213 estońskiego kodeksu karnego). Polega ono na spowodowaniu szkody majątkowej innej osoby poprzez bezprawne wprowadzenie, zmianę, wykreślenie, zniszczenie albo zablokowanie programu komputerowego lub danych, jak również innej bezprawnej ingerencji w przetwarzanie danych w celu uzyskania korzyści majątkowej. Typ kwalifikowany, zakres odpowiedzialności osoby prawnej oraz możliwość orzeczenia rozszerzonej konfiskaty składników majątkowych uregulowane zostały analogicznie do typu podstawowego oszustwa.

5. Finlandia

Kodeks karny Finlandii (Suomen Rikoslaki) z 1889 r.¹⁴ przewiduje w art. 1 (769/1990) rozdziału 36 penalizację klasycznego oszustwa. Przepis ten w typie podstawowym (art. 1 ust. 1) określa odpowiedzialność tego, kto w celu uzyskania nienależnej korzyści finansowej, dla siebie lub innej osoby lub w celu jej pokrzywdzenia, wprowadza taką osobę w błąd albo wyzyskuje jej błąd w celu przedsięwzięcia przez nią określonego działania lub powstrzymania się od takiego działania i w ten sposób wyrządza szkodę majątkową oszukiwanej osobie albo osobie, świadczeniami na której rzecz sprawca może dysponować. Sprawca oszustwa podlega karze grzywny

¹³ Szerzej: K. Buczkowski, *Oszustwo...*, s. 107 i nast.

¹⁴ Tłumaczenie angielskie uwzględnia stan prawny na 2015 r.

lub karze pozbawienia wolności do lat dwóch. Zgodnie z art. 1 ust. 3. karalne jest również usiłowanie oszustwa.

Sprawca zatem musi działać w zamiarze bezpośrednim ukierunkowanym na uzyskanie korzyści majątkowej. Zgodnie z zawartą w rozdziale 3, art. 6 fińskiego kodeksu karnego definicją zamiaru sprawca powoduje skutki opisane w ustawie umyślnie, jeżeli ich spowodowanie było jego celem albo jeżeli oceniał te skutki jako pewny lub prawdopodobny wynik swojego działania. Skutki są spowodowane umyślnie również wtedy, gdy sprawca uważał je za z pewnością związane z tymi, do których spowodowania dążył.

Oszustwem w typie podstawowym (wprowadzonym do kodeksu w 2003 r.) jest również zachowanie w celu uzyskania bezprawnych korzyści majątkowych dla siebie lub innej osoby, lub w celu jej pokrzywdzenia poprzez wprowadzenie takiej osoby w błąd albo wyzyskanie jej błędu przez wprowadzenie, przerobienie, zniszczenie lub skasowanie danych albo przez innego rodzaju zakłócenie operacji prowadzonych na danych [komputerowych – przyp. aut.], które fałszuje końcowy rezultat przetwarzania danych i w ten sposób powoduje stratę materialną u innej osoby.

Kodeks karny Finlandii przewiduje ponadto typ kwalifikowany i typ uprzywilejowany oszustwa. Oszustwo w typie kwalifikowanym [art. 2 (769/1990)] zachodzi wtedy, gdy zostają spełnione następujące przesłanki: 1) oszustwo wiąże się z dążeniem do uzyskania znacznych korzyści; 2) powoduje szkodę znacznie lub szczególnie istotną; 3) oszustwo jest popełnione przez wykorzystanie szczególnego zaufania wynikającego z zajmowanego stanowiska; 4) jest popełnione przez wykorzystanie szczególnej słabości lub niepewnej pozycji innej osoby oraz oszustwo będzie w typie kwalifikowanym również wtedy, gdy będzie oceniane jako całość. Sprawca takiego oszustwa może zostać skazany na karę pozbawienia wolności od czterech miesięcy do czterech lat.

Oszustwo w typie uprzywilejowanym [art. 3 (769/1990)] zachodzi wtedy, gdy oceniane jako całość, z należyтым uwzględnieniem wysokości korzyści finansowej, do której sprawca dążył, oraz kwoty spowodowanej straty lub innych okoliczności związanych z przestępstwem, uznane zostanie za czyn mniejszej wagi. W takim przypadku sprawcy może zostać wymierzona kara grzywny.

Ponadto kodeks karny Finlandii penalizuje oszustwo ubezpieczeniowe w rozdziale 36, art. 4 (769/1990), przyjmując następującą konstrukcję tego przestępstwa:

„Kto, w celu uzyskania nienależnego świadczenia z tytułu ubezpieczenia, dla siebie lub innej osoby, podkłada ogień pod obiekt ubezpieczony od pożaru, podlega karze grzywny¹⁵ lub karze pozbawienia wolności do roku za popełnienie oszustwa ubezpieczeniowego, chyba że w celu uzyskania kompensaty z tytułu ubezpieczenia zostanie uznany winnym oszustwa lub usiłowania oszustwa dotyczącego tego samego obiektu”.

Konstrukcja przepisu art. 4 rozdziału 36 fińskiego kodeksu karnego wskazuje, że ma on charakter *lex specialis* w stosunku do postanowień oszustwa w typie podstawowym. Znajdzie on bowiem zastosowanie w przypadku, gdy sprawcy wyłudzenia odszkodowania nie zostaną przedstawione zarzuty dokonania oszustwa.

Kodeks karny Finlandii penalizuje ponadto:

- oszustwo podatkowe, w którym celem działania sprawcy jest doprowadzenie do niewymierzenia podatku, wymierzenia go w zbyt małej wysokości albo spowodowanie nienależnego zwrotu podatku;
- oszustwo dotacyjne, w którym działanie sprawcy polega na udzieleniu organowi decydującemu o przyznaniu dotacji fałszywej informacji przemawiającej za przyznaniem dotacji albo wpływającej na jej wysokość lub warunki, albo na ukryciu informacji, albo niepoinformowaniu organu o zmianie okoliczności wpływającej na przyznanie dotacji, albo na jej wysokość lub warunki, podczas gdy obowiązek udzielenia takiej informacji został wyraźnie sformułowany w związku z decyzją o udzieleniu dotacji albo w inny sposób, uzyskując tą drogą albo usiłując uzyskać osobistą korzyść finansową dla siebie lub innej osoby;
- oszustwo z użyciem środka płatniczego – celem działania sprawcy jest uzyskanie nienależnej korzyści finansowej dla siebie lub innej osoby poprzez

¹⁵ Grzywnę orzeka się w stawkach dziennych (od 1 do 120). Wysokość stawki ustalana jest w takiej wysokości, aby grzywna mogła zostać zapłacona przez skazanego, przy uwzględnieniu wysokości miesięcznych dochodów oraz posiadanego przez taką osobę majątku (rozdział 2a, art. 1 fińskiego kodeksu karnego).

(1) wykorzystanie środka płatniczego bez pozwolenia jego prawnego posiadacza, ponad to, do czego jest uprawniony zgodnie z takim pozwoleniem albo w inny sposób bezprawnie, albo (2) przekazanie środka płatniczego innej osobie w celu spowodowania wykorzystania go bez uprawnienia. Ponadto oszustwem jest przekroczenie limitu rachunku lub uzgodnionego limitu kredytowego i spowodowanie szkody ekonomicznej innej osoby; karalne jest również przygotowanie do tego typu oszustwa.

6. Francja

Kodeks karny Republiki Francuskiej z 1992 r.¹⁶ dzieli przestępstwa na zbrodnie, występki i wykroczenia. Artykuł 121-3 tego kodeksu wskazuje, iż nie ma zbrodni lub występku bez zamiaru jego popełnienia. Umyślne spowodowanie zagrożenia innych osób jest jednak występkiem, jeżeli ustawa tak stanowi. Występek można też popełnić z niedbalstwa, lekkomyślności albo naruszenia obowiązku zachowania należytej staranności lub obowiązku ostrożnościowego przewidzianego w ustawie lub akcie niższego rzędu, jeżeli zostaje ustalone, iż sprawca nie dołożył normalnej staranności, z uwzględnieniem – jeżeli jest to stosowne – charakteru jego roli lub funkcji, jego możliwości i uprawnień oraz środków, jakie są dla niego dostępne.

W przypadkach, o których mowa powyżej, osoba fizyczna, która nie przyczyniła się bezpośrednio do powstania szkody, a która jednak wytworzyła lub przyczyniła się do powstania sytuacji umożliwiającej powstanie szkody, oraz nie podjęła działań, które umożliwiłyby jej uniknięcie, ponosi odpowiedzialność karną, jeśli zostaje wykazane, że naruszyła obowiązek zachowania staranności lub ostrożnościowy określony w ustawie lub akcie niższego rzędu w sposób jawnie rozmyślny albo dopuściła się określonego zachowania niezgodnego z zasadami, które naraziło inną osobę na szczególnie poważne ryzyko, sprawca zaś miał tego świadomość.

Oszustwo zostało stypizowane w art. 313-1 francuskiego kodeksu karnego (oszukańcze uzyskanie) jako czyn polegający na wprowadzeniu w błąd osoby fizycznej lub prawnej przez posłużenie się fałszywym nazwiskiem lub nazwą, fałszywym charakterem, w jakim się działa, przez nadużycie rzeczywistego

¹⁶ Tłumaczenie angielskie uwzględnia zmiany do 2005 r.

charakteru, w jakim się działa albo przez bezprawną manipulację, przez co doprowadza się taką osobę, na jej szkodę albo na szkodę strony trzeciej, do przekazania funduszy, przedmiotów wartościowych lub dowolnego mienia, do świadczenia usługi albo do wyrażenia zgody na czynność polegającą na zaciągnięciu zobowiązania, albo na wywiązaniu się z zobowiązania. Wydaje się, że przy takim ukształtowaniu ustawowego opisu typu można przyjąć, iż zachowanie sprawcy jest ukierunkowane na osiągnięcie skutku określonego w powołanym wyżej przepisie.

Typ kwalifikowany oszustwa zachodzi wtedy, gdy oszukańczego uzyskania dopuściła się (1) osoba sprawująca funkcję publiczną lub wykonująca misję służby publicznej, w wykonywaniu lub w związku z wykonywaniem takiej funkcji lub misji; (2) osoba bezprawnie przypisująca sobie sprawowanie funkcji publicznej lub wykonywanie misji służby publicznej; (3) osoba wydająca ogłoszenie publiczne w związku z ofertą papierów wartościowych albo ze zbieraniem funduszy na pomoc humanitarną lub socjalną lub (4) szkody dopuszczono się na osobie szczególnie bezradnej z uwagi na wiek, chorobę, zniedołężnienie, ułomność fizyczną lub psychiczną albo ciężę, jeśli jest to widoczne lub znane sprawcy albo (5) oszustwa dopuściła się zorganizowana grupa przestępcza.

Karalne jest również usiłowanie przestępstwa oszukańczego uzyskania. Odpowiedzialność na zasadach określonych w kodeksie ponosić będą również osoby prawne (art. 313-9 francuskiego kodeksu karnego).

7. Hiszpania

Kodeks karny Królestwa Hiszpanii z 23 listopada 1995 r. (według wersji z 2013 r.)¹⁷ nie zawiera przepisów charakteryzujących w ujęciu generalnym znamiona strony podmiotowej czynu zabronionego. W art. 10 hiszpański prawodawca poprzestaje na stwierdzeniu, że zbrodnie i występki są umyślnymi lub nieumyślnymi działaniami lub zaniechaniami karanymi przez prawo, przy czym zgodnie z art. 12 nieumyślne działania i zaniechania będą karane tylko w wypadkach wskazanych w ustawie.

¹⁷ Organic Act 10/1995, dated 23rd November, On the Criminal Code. Publication: Official State Gazette numer 281 nt 24th November 1995.

Czyny zabronione o charakterze oszustwa zostały stypizowane w Księdze II, tytule XIII „Przestępstwa przeciwko własności i społeczno-ekonomicznemu porządkowi”, rozdziale VI „O oszustwie”, podrozdziale I „Oszustwo”, obok podrozdziału II poświęconego „Sprzeniewierzeniu” oraz podrozdziału III dotyczącego „Kradzieży elektryczności”.

Podstawowy typ oszustwa został stypizowany w art. 248 ust. 1 hiszpańskiego kodeksu karnego jako przestępstwo powszechne, polegające na wprowadzeniu innej osoby w błąd, tak by spowodować dokonanie przez tę osobę czynności zbycia, na własną szkodę lub na szkodę innej osoby. Od strony podmiotowej czyn sprawcy ujęty jest jako działanie „dla zysku”, a więc zamiar sprawcy zabarwiony jest dodatkowym elementem znamionującym motywację działania sprawcy ukierunkowaną na osiągnięcie tego zysku. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu za oszustwo poniesie również odpowiedzialność sprawca następujących czynów:

- a) ten, kto dla zysku, dopuszczając się manipulacji komputerowej albo podobnego działania, dokonuje bez uprawnienia przeniesienia aktywów na szkodę innej osoby;
- b) ten, kto wytwarza, łąduje, posiada lub dostarcza program komputerowy przeznaczony specjalnie do popełnienia czynu określonego w niniejszym artykule;
- c) ten, kto posługując się kartą kredytową, kartą debetową albo czekiem podróźnym lub danymi z takiej karty lub czeku, wykonuje operację na szkodę właściciela tegoż lub strony trzeciej.

Sprawca oszustwa określonego w art. 248 ust. 1 i 2 hiszpańskiego kodeksu karnego podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do lat trzech, jeśli wartość przedmiotu czynu wynosi ponad 400 euro. Wymierzając karę, należy uwzględnić wartość przedmiotu przestępstwa, wysokość wyrządzonej szkody, relację sprawcy i ofiary, zastosowane środki oraz inne okoliczności istotne przy ocenie ciężaru czynu (art. 249 hiszpańskiego kodeksu karnego).

W art. 250 ust. 1 hiszpańskiego kodeksu karnego przewidziano surowszą odpowiedzialność dla sprawcy oszustwa (kara pozbawienia wolności od roku do lat

sześciu i kara grzywny), uzależnioną od realizacji następujących znamion kwalifikujących:

- 1) oszustwo wpływa na przedmioty pierwszej potrzeby, mieszkanie albo inne składniki majątkowe o uznawanej użyteczności społecznej;
- 2) czyn został popełniony przez sfałszowanie podpisu albo kradzież, ukrycie lub całkowite albo częściowe zniszczenie procesu, pliku, archiwum albo dokumentu publicznego lub oficjalnego;
- 3) czyn wywarł wpływ na składniki majątkowe będące mieniem artystycznym, wchodzącym w skład dziedzictwa, kulturalnym lub naukowym;
- 4) czyn jest szczególnie poważny z uwagi na rozmiar szkody i sytuację finansową, w której pozostawił ofiarę lub jej rodzinę;
- 5) przedmiot czynu ma wartość powyżej 50 000 euro;
- 6) czyn został popełniony z nadużyciem relacji osobistych istniejących pomiędzy ofiarą a oszustem, albo gdy ten ostatni wykorzystał swoją wiarygodność przypisywaną mu jako osobie prawnej lub wiarygodność zawodową;
- 7) w wypadku oszustwa proceduralnego, co ma miejsce, jeśli ktoś manipuluje dowodami, na których zamierza oprzeć zarzuty albo dopuszcza się innego podobnego oszustwa proceduralnego w dowolnym postępowaniu sądowym, powodując, że wprowadzony w błąd sędzia wydaje orzeczenie naruszające interesy finansowe drugiej strony albo strony trzeciej.

Zgodnie z art. 250 ust. 2 hiszpańskiego kodeksu karnego, w wypadku gdy okoliczności określone w pkt 4, 5 lub 6 wystąpią z okolicznością wskazaną w pkt 1, sprawca poniesie surowszą odpowiedzialność w postaci kary pozbawienia wolności od czterech do ośmiu lat oraz grzywny).

Kolejne trzy typy kwalifikowane oszustwa, które zostały wyodrębnione w związku z potrzebą zapewnienia ochrony obrotu nieruchomościami oraz rynku umów obrotu nieruchomościami, przewidziano w art. 251 hiszpańskiego kodeksu karnego, zgodnie z którym karze pozbawienia wolności od roku do lat czterech podlega ten, kto:

- 1) przypisując sobie fałszywie prawo, którego nie ma, do zbycia nieruchomości albo ruchomości, czy to dlatego że nigdy nie miał takiego prawa, czy dlatego że już je wykonał, przystępuje do zbycia, obciążenia albo wynajęcia takiej rzeczy na szkodę nabywcy albo strony trzeciej;
- 2) zbywa nieruchomość albo ruchomość, zatajając jej istniejące obciążenie, albo kto, po dokonaniu zbycia rzeczy jako wolnej od obciążeń, ponownie ją zbywa albo obciąża przed ostatecznym przekazaniem rzeczy nabywcy, na szkodę jego albo strony trzeciej;
- 3) przystępuje do zawarcia fikcyjnej umowy na szkodę innej osoby.

Na koniec w art. 251 bis hiszpańskiego kodeksu karnego przewidziano odpowiedzialność osoby prawnej – na zasadach określonych bliżej w art. 31 bis tego kodeksu – za czyny zabronione określone w podrozdziale I „Oszustwo”.

8. Niemcy

Kodeks karny Republiki Federalnej Niemiec (*Strafgesetzbuch* – StGB) pochodzący z 1964 r. i wielokrotnie nowelizowany penalizację oszustwa zawiera w § 263¹⁸.

Przepis ten w typie podstawowym (§ 263.1) przewiduje odpowiedzialność osoby, która w celu osiągnięcia bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub osoby trzeciej wyrządza szkodę majątkowi innej osoby, wprowadzając ją w błąd lub utwierdza ją w błędzie poprzez przedstawianie nieprawdziwych lub zniekształcenie lub zatajenie faktów. Usiłowanie jest karalne (§ 263.2).

Typ kwalifikowany oszustwa (§ 263.3) wystąpi w razie:

- 1) działania przez sprawcę zawodowo lub jako członek bandy, która zawiązała się w celu ciągłego popełniania oszustw lub fałszowania dokumentów urzędowych;
- 2) wyrządzenia szkody majątkowej w dużym wymiarze lub działania poprzez ciągłe oszustwa w zamiarze doprowadzenia większej liczby osób do niebezpieczeństwa powstania szkód majątkowych;

¹⁸ Tekst przepisów za: E. Tuora-Schwierskott, *Niemiecki kodeks karny w tłumaczeniu na język polski. Wydanie bilingwalne*, Regensburg 2016.

- 3) doprowadzenia innej osoby do biedy;
- 4) nadużycia swoich uprawnień jako funkcjonariusza publicznego lub europejskiego funkcjonariusza publicznego, albo
- 5) pozorowania zdarzenia będącego podstawą do odszkodowania ubezpieczeniowego po tym jak on lub osoba trzecia w danym celu podpalił rzecz o znacznej wartości lub poprzez podpalenie całkowicie lub częściowo zniszczył, lub doprowadził do zatonięcia statku, lub doprowadził go do osadzenia na lądzie czy mieliźnie.

Zachowanie sprawcy w przypadku oszustwa wymaga umyślności i zamiaru pozyskania dla siebie lub innej osoby bezprawnej korzyści majątkowej.

Niemiecki kodeks karny penalizuje ponadto szereg typów szczególnych oszustw (§ 263a–266b). Ich konstrukcja pozwala przyjąć, że stanowią one *lex specialis* w stosunku do typu podstawowego oszustwa. Jednakże w każdym przypadku zachowanie przestępcze sprawcy musi mieć charakter działania umyślnego w zamiarze bezpośrednim zabarwionym celem osiągnięcia bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby.

Pierwszy określić można mianem oszustwa komputerowego (§ 263a StGB). Zachowanie sprawcze polega w tym przypadku na wyrządzeniu szkody majątkowej innej osobie, w celu osiągnięcia przez sprawcę bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub osoby trzeciej, poprzez niewłaściwe ustawienia programu, stosowanie nieprawidłowych lub niepełnych danych, wprowadzenie danych bez upoważnienia lub w inny nieuprawniony sposób wpłynięcie na wynik przetwarzania danych.

Kolejny ma charakter oszustwa dotacyjnego (§ 264 StGB). Zachowanie sprawcy może polegać w tym przypadku na enumeratywnie wyliczonych w tym przepisie czynach, w tym m.in. udzieleniu organowi administracyjnemu, kompetentnemu do przydzielenia subwencji, z korzyścią dla siebie lub osoby trzeciej, nieprawdziwych lub niepełnych informacji korzystnych dla niego lub innej osoby w procesie przyznawania subwencji lub czerpaniu korzyści z rzeczy lub świadczenia pieniężnego, wbrew ograniczeniom narzuconym przepisami prawnymi lub przez dawcę subwencji. W szczególnych przypadkach, określonych w § 264.2

niemieckiego kodeksu karnego, wobec sprawców tego przestępstwa przewiduje się wyższą karalność (typ kwalifikowany).

Przepis § 264a StGB penalizuje oszustwo związane z papierami wartościowymi. Popęlnić je może każdy, kto w związku z: (1) dystrybucją papierów wartościowych, prawa zakupu lub udziałów, które mają gwarantować udział w zyskach przedsiębiorstwa, albo (2) propozycją zwiększenia wkładu tych udziałów, w prospektach, w prezentacjach, przeglądzie stanu majątkowego co do istotnych okoliczności wpływających na decyzje nabycia lub zwiększenia wkładu, wobec większej liczby osób, przedstawia nieprawdziwe, korzystne dane lub zataja niekorzystne dane. Przepis ten ma zastosowanie również do udziałów w majątku, którymi przedsiębiorstwo zarządza we własnym imieniu, jednakże na cudzy rachunek.

Przepis penalizujący oszustwo ubezpieczeniowe (§ 265 StGB), mające charakter przestępstwa powszechnego, przewiduje odpowiedzialność osoby, która niszczy, uszkadza, wpływa na użyteczność, odbiera lub pozostawia innej osobie rzecz w celu uzyskania dla siebie lub dla innej osoby odszkodowania z tytułu ubezpieczenia, a rzecz ta była ubezpieczona od zniszczenia, uszkodzenia, wpływu na użyteczność, utraty lub kradzieży (ust. 1 tego przepisu). Sprawca czynności przygotowawczej do wyłudzenia odszkodowania podlegać może karze pozbawienia wolności do lat trzech lub grzywnie¹⁹, chyba że jego przestępstwo zostanie ukarane na podstawie § 263 StGB (oszustwo). Karze podlega również usiłowanie przestępstwa, o którym mowa w § 265 StGB.

W razie uznania, iż sprawca swoim czynem doprowadził do wyłudzenia odszkodowania, zostanie on oskarżony o popełnienie oszustwa (§ 263 StGB). Poza zakresem regulacji obu omówionych powyżej przepisów pozostają inne czyny godzące w interesy zakładów ubezpieczeń. Są one jednak ścigane na podstawie przepisów dotyczących innych rodzajów przestępstw, jak: kradzieży, fałszerstw

¹⁹ Zgodnie z treścią § 40 StGB grzywnę wymierza się w stawkach dziennych. Jeżeli przepisy nie stanowią inaczej, minimalna liczba stawek dziennych wynosi 5, a maksymalna – 360. Ustalając wysokość stawki dziennej, sąd bierze pod uwagę okoliczności osobiste i materialne sprawcy, w tym wysokość jego dochodów netto za dzień pracy (wysokość dniówki) lub maksymalny dochód, jaki mógłby osiągnąć w ciągu jednego dnia. Wysokość jednej stawki nie może być niższa niż 1 euro i wyższa niż 30 000 euro.

dokumentów czy malwersacji²⁰. Ponadto zarzut popełnienia oszustwa z § 263 StGB postawiony zostanie sprawcy, który dopuścił się czynu będącego przestępstwem ubezpieczeniowym, a polegającego na wyłudzeniu świadczenia z tytułu ubezpieczenia na życie²¹.

9. Węgry

Węgierski kodeks karny z 2012 r. (Akt C z 2012 r.) penalizuje oszustwo w art. 373.

Ze względu na skomplikowaną budowę tego przepisu zostanie on przytoczony w całości:

„(1) Oszustwo zachodzi wtedy, gdy sprawca zwodzi, wprowadza w błąd lub stosuje podstęp, aby uzyskać nienależną korzyść finansową, wyrządzając tym samym szkodę.

(2) Za występki sprawca podlega karze do roku pozbawienia wolności, jeśli:

- a) oszustwem spowodowano drobną szkodę,
- b) oszustwem spowodowano szkodę w wysokości przewidzianej dla wykroczenia, czyn zaś został popełniony:
 - ba) w kryminalnej zмовie z współsprawcami,
 - bb) w miejscu nagłego wypadku lub zagrożenia,
 - bc) na skalę handlową,
 - bd) pod pretekstem zbierania datków na cel dobroczynny.

(3) Za zbrodnię sprawca podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech, jeśli:

- a) oszustwem spowodowano szkodę w znacznej wysokości; albo
- b) oszustwem spowodowano szkodę w niewielkiej wysokości, a zostało ono popełnione środkiem wymienionym w pkt ba)-bc) ustępu (2).

(4) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności do lat pięciu, jeśli:

²⁰ Por. W. Jaroch, *Przestępczość na rynku ubezpieczeń*, Warszawa 2002, s. 178.

²¹ Por. J. Einicke, *Kriminalität in der Lebensversicherung*, [w:] *Materiały konferencyjne z III Ogólnopolskiej Konferencji „Przestępczość ubezpieczeniowa”*, Szczecin 2003, s. 34.

- a) oszustwem spowodowano szkodę w dużej wysokości;
- b) oszustwem spowodowano szkodę w znacznej wysokości, a zostało ono popełnione środkiem wymienionym w pkt ba)-bc) ustępu (2); lub
- c) oszustwo jest skierowane przeciwko osobie, której zdolność do uniknięcia go jest mniejsza z uwagi na wiek lub niepełnosprawność.

(5) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności od dwóch do ośmiu lat, jeśli:

- a) oszustwem spowodowano szkodę w bardzo dużej wysokości; lub
- b) oszustwem spowodowano szkodę w dużej wysokości, a zostało ono popełnione środkiem wymienionym w pkt ba)-bc) ustępu (2).

(6) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności od pięciu do dziesięciu lat, jeśli:

- a) oszustwem spowodowano szkodę w wielkiej wysokości; albo
- b) oszustwem spowodowano szkodę w bardzo dużej wysokości, a zostało ono popełnione środkiem wymienionym w pkt ba)-bc) ustępu (2).

(7) W rozumieniu niniejszej sekcji, szkodą jest także niewypłacenie wynagrodzenia należnego za wykonane usługi”.

Analiza początkowego opisu typu przestępstwa prowadzi do wniosku, że popełnić go można wyłącznie umyślnie. Sprawca musi działać w celu uzyskania nienależnej mu korzyści finansowej, na szkodę [innej osoby – przyp. aut.], stosując w tym celu podstęp, wprowadzenie w błąd lub „zwodzenie”. Zgodnie z treścią art. 7 węgierskiego kodeksu karnego przestępstwo jest popełnione umyślnie, jeżeli sprawca planuje osiągnięcie pewnego celu albo godzi się ze skutkami swojego postępowania.

Węgierski kodeks karny penalizuje ponadto oszustwo gospodarcze (art. 374), które zachodzi wówczas, gdy sprawca uczestniczy w fikcyjnej działalności gospodarczej, aby uzyskać nienależną korzyść finansową, a także oszustwo komputerowe (art. 375), którego sprawcą może być każdy, kto w celu uzyskania nienależnej korzyści finansowej wprowadza dane do systemu informacyjnego albo zmienia lub kasuje dane z takiego systemu oraz sprawia, że dane stają się niedostępne albo w inny sposób ingeruje w działanie systemu informacyjnego, powodując tym samym szkodę.

10. Łotwa

Kodeks karny Republiki Łotwy (*Kriminālikums*) z 1998 r.²² przewiduje – obok typu podstawowego oszustwa (art. 177) – również oszustwo komputerowe (art. 177¹) i oszustwo ubezpieczeniowe (art. 178).

W art. 9 tego kodeksu ustalono, że przestępstwo uważa się za popełnione umyślnie, jeżeli sprawca dopuszcza się go z zamiarem bezpośrednim albo pośrednim. Zamiar bezpośredni występuje wtedy, gdy sprawca był świadom pokrzywdzenia powodowanego jego działaniem albo zaniechaniem oraz dopuścił się go umyślnie albo, również świadom pokrzywdzenia powodowanego jego działaniem bądź zaniechaniem, przewidywał krzywdzące skutki przestępstwa i ich pragnął. Z kolei zamiar pośredni będzie wówczas, gdy sprawca był świadom pokrzywdzenia powodowanego jego działaniem albo zaniechaniem, przewidywał krzywdzące skutki przestępstwa oraz, chociaż nie pragnął takich skutków, świadomie dopuścił do ich zaistnienia.

Oszustwo w typie podstawowym (art. 177 łotewskiego kodeksu karnego) jest przestępstwem powszechnym, które może popełnić każdy, kto uzyskuje cudzą własność albo prawa do takiej własności przez wykorzystanie w złej wierze zaufania, albo przez wprowadzenie w błąd. Sprawca zatem musi działać w zamiarze bezpośrednim, przewidując krzywdzące skutki przestępstwa (uzyskanie własności lub praw do niej przez wykorzystanie zaufania innej osoby albo wprowadzenie jej w błąd) i pragnąc ich.

Przepis ten przewiduje dwa typy kwalifikowane zagrożone surowszą odpowiedzialnością: (1) popełnienie oszustwa w grupie, za uprzednim porozumieniem; (2) dopuszczenie się oszustwa na dużą skalę, w grupie zorganizowanej albo dopuszczenie się oszustwa związanego z nabyciem substancji narkotycznej, psychotropowej, silnie oddziałującej, trującej albo radioaktywnej, materiału wybuchowego, broni palnej lub amunicji.

²² „Latvijas Vēstnesis”, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998; angielskie tłumaczenie według stanu na 14 marca 2013 r.

Oszustwo komputerowe (art. 177¹ łotewskiego kodeksu karnego) stanowiące *lex specialis* w stosunku do art. 177 przewiduje odpowiedzialność karną tego, kto świadomie wprowadza fałszywe dane do automatycznego systemu przetwarzania danych, by uzyskać cudzą własność albo prawa do takiej własności, albo uzyskać inną korzyść majątkową, po to by wywrzeć wpływ na przetwarzanie jego zasobów. Typy kwalifikowane oszustwa komputerowego skonstruowane zostały analogicznie do typu podstawowego oszustwa.

Oszustwo ubezpieczeniowe (art. 178 łotewskiego kodeksu karnego) w typie podstawowym przewiduje odpowiedzialność osoby za popełnienie przestępstwa oszustwa ubezpieczeniowego, która w celu otrzymania odszkodowania pieniężnego dopuszcza się zniszczenia, uszkodzenia lub ukrycia mienia stanowiącego jej własność.

Łotewski kodeks karny przewiduje ponadto odpowiedzialność osoby, która przymusza lub nakłania inną osobę do zniszczenia, uszkodzenia lub ukrycia ubezpieczonego mienia, lub w inny sposób wpływa [na taką osobę – przyp. aut.] w tym samym celu, jeżeli taki [czyn – przyp. aut.] zostanie popełniony przez właściciela mienia w celu otrzymania odszkodowania pieniężnego.

Artykuł 178 (3) łotewskiego kodeksu karnego przewiduje ponadto typ kwalifikowany oszustwa ubezpieczeniowego. Popełnić go może osoba, która dopuszcza się czynów określonych w (1) i (2) tego artykułu, jeżeli działa w celu uzyskania znacznej kwoty odszkodowania²³. W takim przypadku może zostać wobec niej orzeczona kara pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym pięciu lat, kara ograniczenia wolności, kara prac społecznych lub kara grzywny.

²³ Kodeks nie określa, co rozumie się przez pojęcie „znaczna kwota”

11. Litwa

W litewskim kodeksie karnym z 2000 r.²⁴ (stan prawny według tekstu jednolitego z 23 kwietnia 2015 r.) wyodrębnione zostały typy oszustwa pospolitego (art. 182) oraz oszustwo kredytowe (art. 207).

Oszustwa pospolitego w typie podstawowym (art. 182 ust. 1 litewskiego kodeksu karnego) dopuszcza się każdy, kto przez wprowadzenie w błąd osiąga skutek stypizowany jako nabycie cudzej własności dla siebie lub na rzecz innej osoby albo nabycie prawa majątkowego, uniknięcie obowiązku majątkowego bądź spowodowanie jego ustania. Litewski kodeks karny wyodrębnia także typ kwalifikowany oszustwa pospolitego ze względu na wysoką wartość nabywanej własności lub istotne znaczenie naukowe, historyczne lub kulturalne nabywanego prawa majątkowego lub wartościowego przedmiotu albo uniknięcie obowiązku majątkowego o wysokiej wartości, zniesienie go lub dopuszczenie się oszustwa w zorganizowanej grupie (art. 182 ust. 2). Z kolei typ uprzywilejowany oszustwa pospolitego zakłada, że wprowadzenie w błąd stanie się środkiem nabycia cudzej własności o niskiej wartości albo jej unicestwienia (art. 182 ust. 3 litewskiego kodeksu karnego).

Litewski ustawodawca nie zawarł w ustawowym opisie typu czynu zabronionego oszustwa charakterystycznego znamienia zabarwiającego zamiar sprawcy działaniem w określonym celu (osiągnięcia korzyści). Ustawowy opis tego typu ogranicza się do wyeksponowania znamienia czynnościowego (wprowadzenie w błąd), wymienionego w przepisie skutku (nabycie cudzej własności dla siebie lub na rzecz innej osoby albo nabycie prawa majątkowego, uniknięcie obowiązku majątkowego, albo spowodowanie jego ustania) oraz związku przyczynowego między wprowadzeniem pokrzywdzonego w błąd a osiąganym przez sprawcę skutkiem (poprzez wprowadzenie w błąd nabywa...). Jak z tego wynika, osiągnięcie korzyści przez sprawcę zostało ulokowane jako element strony przedmiotowej czynu (skutek). Wydaje się, że ów skutek może być osiągnięty na gruncie litewskiego kodeksu karnego przez sprawcę kierującego się zamiarem ogólnym lub

²⁴ REPUBLIC OF LITHUANIA LAW ON THE APPROVAL AND ENTRY INTO FORCE OF THE CRIMINAL CODE 26 September 2000 No VIII-1968 (As last amended on 23 April 2015 – No XII-1649); <https://e-seimas.lrs.lt>

szczególnym. W pewnym uproszczeniu rzecz ujmując, można postrzegać je jako odpowiedniki zamiaru bezpośredniego i ewentualnego na gruncie polskiego Kodeksu karnego. Zgodnie z art. 15 ust. 2 litewskiego kodeksu karnego zbrodnię albo występki uważa się za popełnione z zamiarem szczególnym, jeśli:

- 1) dopuszczając się ich, sprawca miał świadomość niebezpiecznego charakteru przestępstwa oraz chciał je popełnić;
- 2) dopuszczając się ich, sprawca miał świadomość niebezpiecznego charakteru przestępstwa, przewidywał, że jego działanie albo zaniechanie może spowodować skutki przewidziane w niniejszym kodeksie, oraz chciał, żeby nastąpiły.

Z kolei w myśl art. 15 ust. 3 litewskiego kodeksu karnego zbrodnię albo występki uważa się za popełnione z zamiarem ogólnym, jeśli dopuszczając się ich, sprawca miał świadomość niebezpiecznego charakteru przestępstwa, przewidywał, że jego działanie albo zaniechanie może spowodować skutki przewidziane w niniejszym kodeksie, chociaż nie chciał, żeby nastąpiły, natomiast świadomie dopuścił do ich nastąpienia.

Za typ podstawowy oszustwa litewski kodeks karny przewiduje karę w postaci pracy na rzecz społeczności, karę grzywny, karę ograniczenia wolności, karę aresztu albo karę pozbawienia wolności do lat trzech (art. 182 ust. 1). Typ kwalifikowany zagrożony jest karą pozbawienia wolności do lat ośmiu (art. 182 ust. 2), zaś typ uprzywilejowany – karą pracy na rzecz społeczności, karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo karą aresztu. Zgodnie z art. 182 ust. 4 litewskiego kodeksu karnego czyny określone w ust. 1 i 3 niniejszego artykułu ściga się na wniosek pokrzywdzonego lub jego prawnego przedstawiciela albo decyzją prokuratora. Za czyny określone w ust. 1 i 2 odpowiedzialność ponoszą także osoby prawne (art. 182 ust. 5 litewskiego kodeksu karnego).

Według podobnego schematu jak oszustwo pospolite stypizowano w litewskim kodeksie karnym przestępstwo oszustwa kredytowego (art. 207 ust. 2). Odpowiada za nie ten, kto przez wprowadzenie w błąd uzyskuje kredyt, pożyczkę, dotację, gwarancję, gwarancję bankową albo inne zobowiązanie kredytowe. Kodeks nie wymaga zatem, aby sprawca działał w zamiarze kierunkowym. Do odtworzenia

strony podmiotowej jego zachowania posłuży zatem, na zasadach ogólnych, definicja zamiaru ogólnego i zamiaru szczególnego, o której mowa w art. 15 ust. 2 i 3.

Sprawca oszustwa kredytowego podlega karze grzywny, karze aresztu albo karze pozbawienia wolności do lat trzech. Na podstawie art. 207 ust. 2 litewskiego kodeksu karnego odpowiedzialność za oszustwo kredytowe poniesie także osoba prawna.

12 Malta

Kodeks karny Malty (*Kodiċi Kriminali*) z 1854 r. (według stanu prawnego wyznaczonego ordonansem z 22 stycznia 2018 r.) określa szereg typów czynów zabronionych o charakterze oszustwa. Charakterystyczne na gruncie maltańskiego kodeksu karnego pozostaje włączenie do rozdziału IX „Przestępstwa przeciwko własności i bezpieczeństwu publicznemu”, podrozdziału III „O oszustwie” szeregu typów czynów zabronionych, u podłoża których można zidentyfikować nieuczciwe zachowanie sprawcy mające postać pewnego rodzaju nadużycia zaufania osoby uprawnionej lub uczestnika rynku. Wśród nich znalazły się: sprzeniewierzenie rzeczy powierzonej (art. 293), typ kwalifikowany sprzeniewierzenia ze względu na wykonywaną profesję, działalność biznesową, zarządczą, urzędową lub depozytową (art. 294), porzucenie lub zniszczenie jednostki pływającej, kradzież, doprowadzenie do zniszczenia, sprzeniewierzenie towaru na statku (art. 296), nadużycie zaufania w związku z niewłaściwym użyciem dokumentów podpisanych *in blanco* (art. 297), naruszenie uprawnień właścicielskich do produktu, marki, loga itp. w handlu i przemyśle (art. 298), stworzenie bezprawnego dostępu do systemów telekomunikacyjnych (art. 298A), naruszenie praw autorskich (art. 298B), lichwa (art. 298C), bezprawna zmiana numerów identyfikacyjnych podwozi, silnika pojazdów (art. 298D).

Przechodząc do bardziej typowych odmian oszustwa, które maltański prawodawca określił w ustawie karnej, wypada wskazać na art. 295, w którym stypizowane zostało oszustwo ubezpieczeniowe. Ponosi za nie odpowiedzialność każdy, kto, w zamiarze uzyskania dla siebie albo innej osoby wypłaty świadczenia z ubezpieczenia od ryzyka albo innej nienależnej korzyści, niszczy, rozprasza lub powoduje pogorszenie, dowolnym sposobem, należącej do niego rzeczy. Grozi za nie kara pozbawienia

wolności od siedmiu miesięcy do lat dwóch, a jeśli sprawca zrealizuje swój zamiar – od dziewięciu miesięcy do lat trzech.

Na podstawie art. 307 maltańskiego kodeksu karnego ścigane są oszukańcze zachowania w handlu, polegające na oszukiwaniu co do ilości dóbr będących w zainteresowaniu innej osoby, poprzez użycie zafałszowanych środków wagi lub miary. Sprawcy grozi za ten czyn kara pozbawienia wolności do roku.

W art. 308 maltańskiego kodeksu karnego stypizowany został czyn „zdobycia pieniędzy lub własności z wykorzystaniem oszukańczych pozorów”. Stosownie do tego przepisu, kto, poprzez bezprawną praktykę, posłużenie się fałszywym nazwiskiem albo nazwą, przyjęcie fałszywego określenia albo poprzez inne oszustwo, środek lub stworzenie pozoru obliczonego na doprowadzenie do uwierzenia w istnienie fikcyjnego przedsiębiorstwa, nieistniejącego uprawnienia, wpływu albo wiarygodności, albo do wytworzenia oczekiwania lub zaniepokojenia dowolnym złudnym zdarzeniem, uzyskuje korzyść z pokrzywdzeniem innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat siedmiu.

Swoiste dopełnienie wszystkich typów czynów zabronionych określonych w podrozdziale III „O oszustwie” realizowane jest na gruncie art. 309 maltańskiego kodeksu karnego, w którym stypizowano zachowanie polegające na uzyskaniu, z pokrzywdzeniem innej osoby, oszukańczej korzyści nieokreślonej w poprzednich artykułach niniejszego podtytułu, za co grozi kara pozbawienia wolności od dwóch miesięcy do lat dwóch albo kara grzywny.

Maltański kodeks karny nie zawiera odrębnych przepisów ogólnych poświęconych zagadnieniu strony podmiotowej czynu zabronionego [z wyjątkiem art. 54F (3) dotyczącego zbrodni wojennych], co nie ułatwia odtworzenia relewantnych postaci zamiaru sprawcy poszczególnych odmian oszustwa z perspektywy polskiej nomenklatury karnistycznej. Wydaje się, że nie byłoby zbyt dużym nadużyciem przyjęcie, że sprawca oszustwa ubezpieczeniowego (art. 295 maltańskiego kodeksu karnego), który działa „w zamiarze uzyskania dla siebie albo innej osoby wypłaty świadczenia z ubezpieczenia od ryzyka”, może działać – od strony wolicjonalnej – zarówno z chęcią uzyskania wypłaty świadczenia, jak i godząc się z taką ewentualnością. Podobnie sprawca typu, o którym mowa w art. 308 maltańskiego kodeksu karnego.

Z kolei sprawca typu czynu zabronionego określonego w art. 307 maltańskiego kodeksu karnego (oszukiwanie co do ilości dóbr) może działać z „odpowiednikiem” zamiaru polegającego na chęci oszukania innej osoby. Natomiast sprawca typu z art. 309 maltańskiego kodeksu karnego, zważywszy na ogólne ujęcie znamion typu, może – jak się wydaje – realizować znamiona strony przedmiotowej czynu, nie tylko chcąc, ale również godząc się na uzyskanie, z pokrzywdzeniem innej osoby, oszukańczej korzyści nieokreślonej w poprzednich artykułach niniejszego podtytułu.

13. Holandia

Kodeks karny Holandii z 1881 r. (według stanu prawnego na 1 października 2012 r.) włącza do księgi II „Poważne przestępstwa” części XV „Oszustwo” kilkanaście typów czynów zabronionych, u podłoża których można zidentyfikować różnego typu zachowania oszukańcze wywołujące konsekwencje w różnych sferach życia. Wśród nich znalazły się: oszustwo (sekcja 326); wyłudzenie towarów bez całkowitej zapłaty (sekcja 326a); naruszenie uprawnień właścicielskich do produktu, marki, znaku towarowego w handlu (sekcja 326b); przestępstwa bezprawnego dostępu do sieci telekomunikacyjnych (sekcja 326c); oszukańcze zawarcie umowy ubezpieczeniowej (sekcja 327); wywołanie zdarzenia ubezpieczeniowego (sekcja 328); nieuczciwa konkurencja na rynku (sekcja 328 bis); sprzedajność i przekupstwo pracownicze (sekcja 328 ter); sprzedajności i przekupstwo w związku z przekazywaniem informacji telekomunikacyjnych funkcjonariuszom sądowym i policyjnym lub ich zbieraniem (sekcja 328 quater); oszustwo konsumenckie między sprzedającym a kupującym (sekcja 329); oszustwa w zakresie listów przewozowych (sekcja 329 bis); handel podrobioną żywnością, napojami, lekarstwami (sekcja 330); oszustwo w budownictwie stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa osób, mienia lub państwa w czasie wojny (sekcja 331); oszustwo w zakresie dostaw zapasów dla marynarki wojennej lub armii powodujące zagrożenie bezpieczeństwa państwa w czasie wojny (sekcja 332); niszczenie, przenoszenie, czynienie niezdatnym do użycia oznaczeń granic prywatnej posesji dla osiągnięcia własnej korzyści (sekcja 333); rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji w celu wpłynięcia na cenę towarów, akcji, obligacji, papierów wartościowych dla osiągnięcia własnej korzyści (sekcja 334); publikowanie nieprawdziwych informacji na temat strat lub korzyści przedsiębiorstwa, jego przychodów i wydatków (sekcja 336); handel sfalszowanymi

produktami, markami (sekcja 337). W części XV „Oszustwo” (inaczej aniżeli np. w maltańskim kodeksie karnym) nie znalazły się natomiast przestępstwa polegające na sprzeniewierzeniu, które zostały wyodrębnione do innej części kodeksu karnego – XIV „Sprzeniewierzenie”.

Przechodząc do najbardziej typowych odmian oszustwa, które holenderski prawodawca określił w ustawie karnej, należy wskazać na sekcję 326 ust. 1, w którym stypizowane zostało przestępstwo oszustwa pospolitego. Odpowiada za nie ten, kto z zamiarem osiągnięcia niezgodnie z prawem korzyści przez siebie lub inną osobę, czy to przez przyjęcie fałszywego nazwiska lub nazwy, lub charakteru, w jakim się działa, czy to przez przebiegłe działanie albo serię kłamstw, skłania osobę do przekazania dowolnego mienia, świadczenia usługi, udostępnienia danych, zaciągnięcia długu albo do zrzeczenia się roszczenia. Grozi mu za to kara pozbawienia wolności do lat czterech albo kara grzywny piątej kategorii. Zgodnie z ust. 2 tej sekcji, jeśli przestępstwo zostaje popełnione z zamiarem przygotowania lub ułatwienia przestępstwa terrorystycznego, karę pozbawienia wolności podwyższa się o jedną trzecią.

Holenderski kodeks karny typizuje także oszustwa ubezpieczeniowe. Na podstawie sekcji 327 odpowiada ten, kto przebiegłym działaniem wprowadza ubezpieczyciela w błąd co do okoliczności istotnych dla ubezpieczenia, powodując zawarcie przez niego umowy, której by nie zawarł albo którą zawarłby na innych warunkach, gdyby znał rzeczywisty stan rzeczy. Sprawca tego czynu podlega karze pozbawienia wolności do roku albo karze grzywny piątej kategorii. Z kolei na podstawie sekcji 328 odpowiada ten, kto z zamiarem osiągnięcia niezgodnie z prawem korzyści przez siebie lub inną osobę, na szkodę ubezpieczyciela, podkłada ogień albo powoduje eksplozję obiektu ubezpieczonego od pożaru, zatapia statek albo statek powietrzny, który jest ubezpieczony, lub na którego pokładzie znajduje się ubezpieczone mienie lub ładunek do uzyskania, powoduje jego spadnięcie, katastrofę, zniszczenie, uczynienie niezdatnym do użytku albo uszkodzenie. Kary przewidziane za te czyny to pozbawienie wolności do lat czterech albo kara grzywny piątej kategorii.

Holenderski kodeks karny nie zawiera odrębnych przepisów ogólnych poświęconych zagadnieniu strony podmiotowej czynu zabronionego (z wyjątkiem sekcji 83A dotyczącego zamiaru terrorystycznego), co nie ułatwia odtworzenia relewantnych

postaci zamiaru sprawcy poszczególnych odmian oszustwa z perspektywy polskiej nomenklatury karnistycznej. W sekcji 326 ust. 1 i sekcji 328 do ustawowego opisu typu czynu zabronionego zostało włączone znamię działania z określonym zamiarem: „Kto, z zamiarem osiągnięcia niezgodnie z prawem korzyści przez siebie lub inną osobę [...]” podejmuje określone zachowania polegające w istocie na zafałszowaniu rzeczywistości, tak aby wywołać w pokrzywdzonym błędne wyobrażenie co do istotnego jej fragmentu, skutkujące przysporzeniem po stronie sprawcy określonej, niezgodnej z prawem korzyści. Wydaje się, że komponent wolicjonalny zamiaru sprawcy może polegać w tym wypadku zarówno na chęci osiągnięcia niezgodnie z prawem korzyści, jak i godzeniu się na to. Z kolei w przypadku typu czynu zabronionego z sekcji 327 mowa jest o wprowadzeniu ubezpieczyciela w błąd – przebiegłym działaniem – co do okoliczności istotnych dla ubezpieczenia, co można interpretować jako działanie znamienne chęcią osiągnięcia takiego skutku.

14. Rumunia

Rumuński kodeks karny z 17 lipca 2009 r. (*Codul penal*)²⁵ (według stanu prawnego na 12 listopada 2012 r.) typizuje następujące przestępstwa oszustwa: wprowadzające w błąd oświadczenie (art. 244), oszustwo ubezpieczeniowe (art. 245), oszustwo komputerowe (art. 249), oszukańcze operacje finansowe (art. 250). Pierwsze dwa typy czynów zabronionych (art. 244 i 245) zostały zamieszczone w rozdziale III „Przestępstwa przeciwko własności popełnione z nadużyciem zaufania”, obok innych przestępstw, u podstaw których leży nadużycie zaufania, takich jak: sprzeniewierzenie powierzonej rzeczy ruchomej (art. 238), podstępne wyzbycie się majątku przez dłużnika oraz zakup towarów lub usług ze świadomością braku możliwości zapłaty za nie (art. 239), doprowadzenie do bankructwa poprzez zaniechanie złożenia wniosku o wszczęcie postępowania restrukturyzacyjnego (art. 240), czynności na szkodę wierzyciela (art. 241), nadużycie zaufania przy zarządzaniu majątkiem (art. 242), przywłaszczenie (art. 243), wpływanie na wynik przetargu (art. 246), lichwa (art. 247). Z kolei oszustwo komputerowe (art. 249) i oszukańcze operacje finansowe (art. 250)

²⁵ CUPRINSUL Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

wprowadzone zostały do rozdziału IV „Oszustwo popełnione przez użycie systemów komputerowych i elektronicznych metod płatności”, w którym ponadto stypizowano przestępstwo polegające na akceptacji nieuczciwych transakcji pieniądzem elektronicznym (art. 251).

Należy nadmienić, że rumuński kodeks karny zawiera odrębne uregulowanie poświęcone kwestii winy, zawarte w art. 16. Zgodnie z tym przepisem czyn jest przestępstwem, jeśli jest zawiniony w formie określonej przepisami prawa karnego (ust. 1). Czyn zawiniony można popełnić w zamiarze bezpośrednim, podstawowym albo pośrednim (ust. 2). Zgodnie z ust. 3 tego artykułu, czyn zostaje popełniony w zamiarze bezpośrednim, jeśli sprawca:

- a) może przewidzieć jego skutek, spodziewając się spowodowania takiego skutku poprzez dopuszczenie się czynu;
- b) może przewidzieć jego skutek oraz choć nie ma zamiaru go spowodować, godzi się z prawdopodobieństwem jego nastąpienia.

Popęłnienie czynu z zamiarem podstawowym zdefiniowane zostało w ust. 4, przez co rozumie się, że sprawca:

- a) może przewidzieć jego skutek, lecz się na niego nie godzi, sądząc bezpodstawnie, że skutek nie nastąpi;
- b) nie może przewidzieć skutku, choć powinien i mógłby go przewidzieć.

Z kolei w myśl ust. 5 czyn zostaje popełniony w zamiarze pośrednim, jeśli stanowiąc zamierzone działanie albo zaniechanie, powoduje niezamierzony poważniejszy skutek, który można przypisać sprawcy.

Czyn polegający na działaniu albo zaniechaniu jest przestępstwem, jeśli zostaje popełniony w zamiarze bezpośrednim. Czyn popełniony w zamiarze podstawowym jest przestępstwem, jeśli ustawa tak stanowi (ust. 6).

Przy zastrzeżeniu widocznych odmienności można przyjąć z pewnym uproszczeniem, iż określony w art. 16 ust. 3 lit. a), b) rumuńskiego kodeksu karnego zamiar bezpośredni odpowiada funkcji odpowiednio zamiaru bezpośredniego

i ewentualnego na gruncie polskiego Kodeksu karnego. Z kolei zamiar podstawowy, o którym mowa w art. 16 ust. 4 lit. a), b) rumuńskiego kodeksu karnego, stanowi odpowiednik polskiej nieumyślności, zaś popełnienie czynu w zamiarze pośrednim (art. 16 ust. 5 rumuńskiego kodeksu karnego) znajduje swój odpowiednik w winie mieszanej.

Podstawowa odmiana oszustwa pospolitego została określona w art. 244 ust. 1 rumuńskiego kodeksu karnego, zgodnie z którym, kto wprowadza w błąd przez przedstawienie nieprawdziwych faktów jako prawdy albo prawdziwych faktów jako nieprawdy, w celu uzyskania nienależnej korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby, jeśli spowodowało powstanie istotnej szkody, podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do lat trzech. W ust. 2 tego artykułu określono typ kwalifikowany charakteryzujący się wprowadzeniem w błąd przez użycie fałszywego nazwiska lub nazwy, charakterem, w jakim się działa albo innymi oszukańczymi środkami, za co grozi surowsza kara – od roku do pięciu lat pozbawienia wolności. Jeśli samo posłużenie się oszukańczym środkiem jest przestępstwem, mają do niego zastosowanie przepisy o kwalifikacji kumulatywnej. Jednocześnie w ust. 3 tego artykułu przewidziano, że zawarcie ugody wyłącza odpowiedzialność karną.

Przyjęty przez ustawodawcę rumuńskiego sposób określenia strony podmiotowej oszustwa pospolitego zakłada, że działanie sprawcy zostaje ukierunkowane na realizację celu uzyskania nienależnej korzyści majątkowej (dla siebie lub innej osoby). Wypełnia ono zatem ogólne cechy zamiaru bezpośredniego, określone w art. 16 ust. 3 w odmianie zawartej w lit. a) (tj. sprawca może przewidzieć jego skutek, spodziewając się jego spowodowania przez dopuszczenie się czynu) oraz cechą dodatkową działania w określonym celu, co zbliża to rozwiązanie do polskiego ujęcia zamiaru kierunkowego.

W warunkach odpowiednika polskiego zamiaru kierunkowego działa również sprawca oszustwa ubezpieczeniowego (art. 245 rumuńskiego kodeksu karnego), który: w odmianie typu dotyczącego ubezpieczenia majątkowego – niszczy, pogarsza, czyni nienadającym się do użytku, ukrywa albo przekazuje składnik majątkowy ubezpieczony od zniszczenia, pogorszenia, zużycia, utraty lub kradzieży, w celu uzyskania przez siebie lub inną osobę świadczenia ubezpieczeniowego, za co podlega karze od roku do pięciu lat pozbawienia wolności (ust. 1), zaś w odmianie

typu dotyczącego ubezpieczenia osoby (ust. 2) w celu określonym w ust. 1 symuluje, zadaje sobie albo czyni poważniejszym uraz lub uszkodzenie ciała objęte ubezpieczonym ryzykiem, za co podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do trzech lat albo karze grzywny. Warto dodać, że zgodnie z art. 245 ust. 3 rumuńskiego kodeksu karnego w obu przypadkach zawarcie ugody wyłącza odpowiedzialność karną.

Z zamiarem ukierunkowanym na osiągnięcie określonego celu (osiągnięcia korzyści) działa również sprawca oszustwa komputerowego (art. 249 rumuńskiego kodeksu karnego), który wprowadza, zmienia lub kasuje dane komputerowe, ogranicza dostęp do takich danych albo zakłóca w dowolny sposób działanie systemu komputerowego w celu osiągnięcia korzyści przez siebie lub inną osobę, jeśli powoduje to szkodę [jeszcze – przyp. aut.] innej osoby. Sprawca tego czynu podlega karze od dwóch do siedmiu lat pozbawienia wolności.

Pozostałe odmiany oszustwa stypizowane na gruncie rumuńskiego kodeksu karnego dotyczą oszukańczych operacji finansowych i zostały określone w art. 250. W ust. 1 tego artykułu stypizowano przestępstwo powszechne polegające na pobieraniu gotówki, ładowaniu albo rozładowaniu instrumentu płatności elektronicznych lub przekazywaniu pieniędzy, posługując się, bez zgody właściciela, instrumentem płatności elektronicznych lub informacją identyfikacyjną, która umożliwia posłużenie się nim. Grozi za to kara pozbawienia wolności od dwóch do siedmiu lat. Tej samej karze podlega ten, kto w operacji wymienionej w ust. 1 posługuje się bez uprawnienia informacją identyfikacyjną lub fałszywymi danymi identyfikacyjnymi (ust. 2). Zważywszy na sposób wystąpienia znamion składających się na oba typy czynów zabronionych, można przyjąć, iż mogą one zostać popełnione w zamiarze bezpośrednim, w jego odmianie określonej w art. 16 ust. 3 lit. a) (sprawca może przewidzieć jego skutek, spodziewając się jego spowodowania przez dopuszczenie się czynu). Z kolei w przypadku przestępstwa stypizowanego w art. 250 ust. 3 rumuńskiego kodeksu karnego należy odnotować zabarwienie strony podmiotowej działania sprawcy określonym celem. Dopuszcza się go każdy, kto, nie będąc do tego uprawniony, przekazuje innej osobie informację identyfikacyjną w celu wykonania operacji, o której mowa w ust. 1. Grozi mu za to kara pozbawienia wolności od roku do lat siedmiu.

15. Słowacja

Słowacki kodeks karny (*Trestný Zákon*) z 20 maja 2005 r.²⁶ zawiera uregulowania dotyczące ogólnej charakterystyki strony podmiotowej czynu zabronionego. Zgodnie z art. 15 tego kodeksu czyn jest popełniony umyślnie, kiedy sprawca:

- a) działając w sposób określony w niniejszej ustawie, ma zamiar naruszenia chronionego nią dobra albo
- b) jest świadom, że jego czyn spowoduje takie naruszenie i godzi się z takim skutkiem, gdyby ten nastąpił.

Z kolei w myśl art. 16 słowackiego kodeksu karnego czyn popełniony jest nieumyślnie, jeśli sprawca:

- a) wie, że dopuszczając się czynu określonego w niniejszej ustawie, może naruszyć chronione nią dobro, zakładając jednak bez należytej podstawy, że nie spowoduje takiego skutku albo
- b) nie wie, że jego czyn może spowodować taki skutek, chociaż, biorąc pod uwagę okoliczności oraz swoją osobistą sytuację, powinien i może to wiedzieć.

Słowacki kodeks karny kryminalizuje pięć odmian zachowań o charakterze oszustwa, lokując je w rozdziale IV zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko majątkowi”. Należą do nich: oszustwo pospolite (art. 221), oszustwo kredytowe (art. 222), oszustwo ubezpieczeniowe (art. 223), oszustwo kapitałowe (art. 224) oraz oszustwo subwencyjne (art. 225). Przyjęty w słowackiej kodyfikacji schemat typizacji strony podmiotowej w tej grupie czynów zabronionych zakłada ich umyślne popełnienie w rozumieniu art. 15, co oznacza, że w grę może wejść zarówno scenariusz opisany w punkcie a) (działanie z zamiarem naruszenia dobra), jak i punkcie b) (godzenie się ze skutkiem w postaci naruszenia dobra) tego artykułu. Charakterystycznym rozwiązaniem przyjętym na gruncie tego kodeksu jest wyodrębnienie części typów kwalifikowanych poszczególnych odmian oszustwa wokół znamienia popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego „z powodu szczególnej motywacji”. Działanie

²⁶ Zákon 300/2005 Z.z z 20 mája 2005 Trestný Zákon.

z powodu szczególnej motywacji, stanowiącej element strony podmiotowej przestępstwa kierunkowego, stało się w tych przypadkach okolicznością kwalifikującą, od której uzależniona została surowsza odpowiedzialność sprawcy.

Przechodząc do przedstawienia ustawowych opisów typów czynów zabronionych o charakterze oszustwa stypizowanych w słowackim kodeksie karnym, należy zacząć od typu, który można określić jako oszustwo pospolite, określonego w art. 221 ust. 1. Zgodnie z tym uregulowaniem, kto wzbogaca siebie lub inną osobę na szkodę mienia innej osoby, przez wprowadzenie innej osoby w błąd lub wykorzystanie jej błędu, powodując niewielką szkodę majątkową, podlega karze pozbawienia wolności do lat dwóch. W art. 221 ust. 2 przewidziany został typ kwalifikowany popełnienia oszustwa określonego w ust. 1, znamieny spowodowaniem większej szkody, za co grozi kara pozbawienia wolności od roku do pięciu lat. Następnie w ust. 3 wymienione zostały trzy inne okoliczności, wokół których wyodrębniono kolejne trzy typy kwalifikowane oszustwa pospolitego. Są to: a) spowodowanie znacznej szkody, b) dopuszczenie się oszustwa z powodu szczególnej motywacji oraz c) działanie w poważniejszy sposób. Każdy z tak wyodrębnionych typów kwalifikowanych został zagrożony karą pozbawienia wolności od trzech do dziesięciu lat. Na koniec, w ust. 4 przewidziano trzy najpoważniejsze typy kwalifikowane oszustwa pospolitego, zagrożone karą od 10 do 15 lat pozbawienia wolności. Zakładają one popełnienie czynu zabronionego z ust. 1, któremu dodatkowo towarzyszy odpowiednio: a) skutek w postaci spowodowania wielkiej szkody, b) popełnienie tego czynu jako członek niebezpiecznej grupy, c) popełnienie tego czynu w sytuacji kryzysowej.

Typ podstawowy oszustwa kredytowego został określony w art. 222 ust. 1 słowackiego kodeksu karnego. Dopuszcza się go każdy, kto uzyskuje kredyt od innej osoby, udzielając jej fałszywej informacji dotyczącej warunków udzielenia lub spłaty tego kredytu, powodując niewielką szkodę. Sprawca podlega za to karze pozbawienia wolności od roku do lat pięciu. W ust. 2 tego samego artykułu stypizowano indywidualny typ czynu zabronionego, którego dopuszcza się pracownik, członek organu statutowego, przedstawiciel albo inna osoba upoważniona do działania za osobę udzielającą kredytu, która ułatwia jego uzyskanie przez osobę, co do której wie, że nie spełnia ona warunków jego udzielenia. Grozi za to kara pozbawienia wolności od dwóch do pięciu lat. W ust. 3 przewidziano trzy okoliczności pełniące funkcję znamion kwalifikujących w odniesieniu do typów z ust.

1 i 2. Są to: a) spowodowanie większej szkody, b) działanie z powodu szczególnej motywacji oraz 3) działanie w sposób poważniejszy. Za ich popełnienie przewidziano karę pozbawienia wolności w surowszym wymiarze od lat 3 do 10. Kolejny typ kwalifikowany w odniesieniu do typów podstawowych z ust. 1 i 2 przewidziany został w ust. 4 i polega na zmodyfikowaniu odnośnych ustawowych opisów typów czynów zabronionych o znamię spowodowania znacznej szkody, za co przewidziano karę pozbawienia wolności od lat 5 do 12. Na koniec w ust. 5 przewidziano kolejne trzy znamiona kwalifikujące do poniesienia surowszej odpowiedzialności. Zgodnie z tym przepisem karze pozbawienia wolności od 10 do 15 lat podlega ten, kto dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 lub 2: a) powodując wielką szkodę, b) jako członek niebezpiecznej grupy lub c) w sytuacji kryzysowej.

W art. 223 ust. 1 słowackiego kodeksu karnego określony został typ podstawowy oszustwa ubezpieczeniowego. Jego sprawcą może zostać każdy (przestępstwo powszechne), kto uzyskuje wypłatę świadczenia ubezpieczeniowego od innej osoby, poprzez wprowadzenie jej w błąd co do spełnienia warunków wypłaty świadczenia, powodując niewielką szkodę. Czyn ten zagrożony jest karą pozbawienia wolności od roku do lat pięciu. W ust. 2 tego samego artykułu stypizowano natomiast przestępstwo indywidualne, którego sprawca (pracownik, członek, przedstawiciel albo inna osoba upoważniona do działania za osobę udzielającą pokrycie ubezpieczeniowe) ułatwia uzyskanie świadczenia ubezpieczeniowego przez osobę, co do której wie, że nie spełnia warunków jego przyznania. Grozi za nie kara pozbawienia wolności od dwóch do pięciu lat. W ust. 3 zawarto trzy okoliczności statuujące typy kwalifikowane czynów określonych w ust. 1 i 2. Są to: a) spowodowanie większej szkody, b) działanie z powodu szczególnej motywacji lub c) działanie w sposób poważniejszy. Grozi za nie kara pozbawienia wolności od trzech do dziesięciu lat. W ust. 4 przewidziano kolejny typ kwalifikowany od czynu określonego w ust. 1 lub 2, wyodrębniony ze względu na znamię spowodowania znacznej szkody. Sprawcy tego czynu grozi kara pozbawienia wolności od pięciu do dwunastu lat. Zestaw trzech kolejnych okoliczności, od których zaistnienia słowacki ustawodawca przewidział surowszą odpowiedzialność sprawców czynów oszustwa ubezpieczeniowego z ust. 1 lub 2 zawiera ust. 5 art. 223. W myśl tego uregulowania surowsza odpowiedzialność w postaci wymiaru kary pozbawienia wolności w przedziale od 10 do 15 lat grozi za czyn określony w ust. 1 lub 2, który:

a) powoduje wielką szkodę, b) czynu tego dopuszcza się osoba będąca członkiem niebezpiecznej grupy, lub c) w sytuacji kryzysowej.

Przestępstwa oszustwa kapitałowego dotyczy art. 224 słowackiego kodeksu karnego. W art. 224 ust. 1 określony został typ podstawowy tego czynu. Dopuszcza się go każdy, kto w związku z ofertą, sprzedażą lub dystrybucją papierów wartościowych albo innych papierów komercyjnych zawierających obietnicę nabycia udziału w przychodach spółki, albo w związku z ofertą zwiększenia udziału w przychodach zawartą w prospekcie emisyjnym, albo w innych materiałach promocyjnych lub przeglądach dotyczących własności lub przychodów spółki, przedstawia większej liczbie osób fałszywe lub nierealne dane o przychodzie z inwestycji lub z majątku spółki, w który inwestycja ma być dokonana, albo, kto ukrywa złe strony takiej inwestycji. Sprawca tego czynu podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat pięciu. W kolejnych ustępach art. 224 przewidziano typy kwalifikowane modyfikujące ustawowy opis czynu określonego w ust. 1. W myśl art. 224 ust. 2 surowsza odpowiedzialność sprawcy czynu z ust. 1 (kara pozbawienia wolności od trzech do dziesięciu lat) związana jest a) ze spowodowaniem większej szkody, b) działaniem z powodu szczególnej motywacji lub c) działaniem w poważniejszy sposób. Typ kwalifikowany z ust. 3 został wyodrębniony ze względu na spowodowanie znacznej szkody. Za jego popełnienie grozi kara pozbawienia wolności od lat pięciu do dwunastu. Z kolei na podstawie ust. 4 surowszą odpowiedzialność (kara pozbawienia wolności od 10 do 15 lat) poniesie sprawca czynu określonego w ust. 1, który a) spowoduje wielką szkodę, b) popełni ten czyn jako członek niebezpiecznej grupy, lub c) w sytuacji kryzysowej.

Z kolei w art. 225 słowackiego kodeksu karnego kryminalizacji poddano zachowania polegające na oszustwie subwencyjnym. W art. 225 ust. 1 ujęto ustawowy opis typu podstawowego oszustwa subwencyjnego, który zgodnie ze stylizacją przyjętą w treści tego przepisu zakłada odpowiedzialność każdego, kto uzyskuje od innej osoby dotację, subsydium, wkład albo inne świadczenie z budżetu państwa, instytucji publicznej, funduszu państwowego albo jednostki samorządu, bez spełnienia określonych ogólnie obowiązującymi przepisami prawa wymagań, poprzez oszukańcze przekonanie takiej innej osoby, że spełnia te wymagania. Sprawca tego czynu podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat pięciu. Zgodnie z art. 225 ust. 2 tej samej karze podlega ten, kto wykorzystuje niezasadnie otrzymaną dotację,

subsydium, wkład albo inne świadczenie z budżetu państwa, instytucji publicznej, funduszu państwowego albo jednostki samorządu na cel inny niż uzgodniony, na większą skalę. Surowszej karze od dwóch do pięciu lat pozbawienia wolności podlega sprawca przestępstwa indywidualnego (pracownik, członek, przedstawiciel albo inna osoba upoważniona do działania za osobę udzielającą dotacji, subsydium, wkładu albo innego świadczenia z budżetu państwa, instytucji publicznej, funduszu państwowego albo jednostki samorządu), który pomaga innej osobie w uzyskaniu dotacji, subsydium, wkładu albo innego świadczenia z budżetu państwa, instytucji publicznej, funduszu państwowego albo jednostki samorządu, pomimo że wie, iż beneficjent nie spełnia warunków jej udzielenia. W kolejnych ustępach (ust. 4–6) art. 225 słowackiego kodeksu karnego ustawodawca przewiduje typy kwalifikowane od typów czynów zabronionych w ust. 1, 2 i 3. Zostały one wyodrębnione wokół następujących znamion:

- (ust. 4 – w którym przewidziano typy kwalifikowane zagrożone karą pozbawienia wolności od lat 3 do 10):
 - a) spowodowanie większej szkody,
 - b) działanie z powodu szczególnej motywacji,
 - c) działanie w poważniejszy sposób;
- (ust. 5 – w którym przewidziano typ kwalifikowany zagrożony karą pozbawienia wolności od lat 5 do 12) wiąże się ze spowodowaniem dużej szkody;
- (ust. 6 – w którym przewidziano typy kwalifikowane zagrożone karą pozbawienia wolności od lat 10 do 15):
 - a) spowodowanie wielkiej szkody,
 - b) popełnienie czynu jako członek niebezpiecznej grupy,
 - c) popełnienie czynu w sytuacji kryzysowej.

16. Słowenia

W części ogólnej słoweńskiego kodeksu karnego z 2008 r. odnajdujemy przepisy dotyczące ogólnej charakterystyki strony podmiotowej czynu zabronionego. Zgodnie z art. 24 ust. 2 sprawca będzie winny popełnienia przestępstwa z zamiarem lub przez lekkomyślność, jeśli był lub mógł być świadomy, że jego zachowanie jest zabronione. W ujęciu zawartym w art. 25 przestępstwo zostaje popełnione z zamiarem, jeśli sprawca jest świadom swojego czynu i chce go popełnić albo jest świadom,

że z czynu może wyniknąć bezprawny skutek i się z tym godzi. Z kolei z popełnieniem przestępstwa z lekkomyślności mamy do czynienia, jeśli sprawca nie działa z należytą starannością, z jaką powinien lub może działać albo zaniechać działania w danych okolicznościach i w związku ze swoimi osobistymi cechami (art. 26 ust. 1). Przestępstwo nie zostaje popełnione umyślnie, lecz z lekkomyślności, jeśli sprawca jest świadom, że z czynu może wyniknąć bezprawny skutek, ale uważa, iż skutek ten nie nastąpi, lecz ten następuje, ponieważ zachowanie sprawcy jest lekkomyślne oraz sprawca nie zapobiega skutkowi we właściwym czasie (art. 26 ust. 2). Przestępstwo nie zostaje popełnione z lekkomyślności, jeśli sprawca, pomimo dołożenia należytej staranności, powoduje bezprawny skutek, którego nie mógł przewidzieć lub któremu nie mógł zapobiec (art. 26 ust. 3).

W rozdziale 23 słoweńskiego kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko własności” stypizowano zachowania obejmujące przejawy oszustwa pospolitego oraz ubezpieczeniowego. W art. 211 ust. 1 stypizowano typ podstawowy oszustwa pospolitego, którego dopuszcza się każdy, kto, z zamiarem uzyskania bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby, poprzez fałszywe oświadczenie albo zatajenie faktu wprowadza inną osobę w błąd lub utrzymuje ją w błędzie, skłaniając ją tym samym do dokonania czynności albo jej zaniechania, ze szkodą majątkową dla tej lub innej osoby. Sprawcy tego czynu grozi kara pozbawienia wolności do lat trzech. W ust. 2 tego samego artykułu określony został typ podstawowy oszustwa ubezpieczeniowego. Za jego popełnienie odpowiada każdy, kto, z zamiarem o którym mowa w ust. 1, zawiera umowę ubezpieczenia poprzez udzielenie fałszywej informacji lub zatajenie istotnej informacji, zawiera niedozwolone podwójne ubezpieczenie, albo zawiera umowę ubezpieczenia po nastąpieniu zdarzenia ubezpieczeniowego, albo zgłasza niezgodnie z prawdą szkodę. Sprawca tego czynu zabronionego podlega karze pozbawienia wolności do roku. W art. 211 ust. 3 przewidziano typ kwalifikowany oszustwa pospolitego z ust. 1 znamieny działaniem co najmniej dwóch osób działających w zмовie lub spowodowaniem wielkiej szkody majątkowej. Sprawcy tego przestępstwa zostanie wymierzona kara pozbawienia wolności w surowszych granicach od roku do ośmiu lat. W ust. 4 przewidziano natomiast typ kwalifikowany od typu podstawowego z ust. 1 i kwalifikowanego z ust. 3, zakładający popełnienie wymienionych czynów zabronionych w ramach związku przestępnego. Sprawcy grozi za to kara

pozbawienia wolności od roku do dziesięciu lat. Z kolei w ust. 5 wyodrębniony został typ uprzywilejowany czynu określonego w ust. 1. Łagodniejsza odpowiedzialność sprawcy w postaci grzywny albo kary pozbawienia wolności do roku uzależniona jest w tym przypadku od kumulatywnego zaistnienia dwóch przesłanek: wyrządzona szkoda jest niewielka i sprawca dążył do uzyskania również niewielkiej korzyści majątkowej. Na koniec w ust. 6 słoweński ustawodawca przewidział kolejny typ oszustwa charakterystyczny ze względu na zamiar, z którym działa sprawca, chodzi mianowicie o wyrządzenie szkody innej osobie. Określony w ust. 6 typ czynu zabronionego różni się – od strony typizacji – od typu z ust. 1 w zasadzie tylko określeniem zamiaru – sprawca oszustwa z art. 211 ust. 1 działa bowiem z zamiarem uzyskania bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby. Pozostałe znamiona wchodzące w zakres ustawowego opisu obu typów pozostają takie same. Tak więc, za czynu z art. 211 ust. 6 ponosi odpowiedzialność każdy, kto, z zamiarem wyrządzenia szkody innej osobie, poprzez fałszywe oświadczenie albo zatajenie faktu wprowadza inną osobę w błąd lub utrzymuje ją w błędzie, skłaniając ją tym samym do dokonania czynności albo jej zaniechania ze szkodą majątkową dla tej lub innej osoby. Słoweński ustawodawca przewidział jednak za ten czyn łagodniejszy wymiar kary (w porównaniu z czynem z ust. 1) w postaci grzywny lub pozbawienia wolności do roku. Czyny określone w ust. 5 i 6 podlegają ściganiu na wniosek (ust. 7).

W ustawowych opisach typów czynów zabronionych z art. 211 słoweński ustawodawca wyeksponował wprost dwa komponenty strony podmiotowej czynu: działanie z zamiarem uzyskania bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby (art. 211 ust. 1–5) albo działanie z zamiarem wyrządzenia szkody innej osobie (art. 211 ust. 6). Zgodnie z ogólną regułą przyjętą w art. 25 słoweńskiego kodeksu karnego przestępstwo zostaje popełnione z zamiarem, jeśli sprawca jest świadom swojego czynu i chce go popełnić albo jest świadom, że z czynu może wyniknąć bezprawny skutek i godzi się z tym. W tym ujęciu dostrzegalne jest podobieństwo do określenia odpowiednio zamiaru bezpośredniego i zamiaru ewentualnego, jakie przyjęto w polskim Kodeksie karnym.

Na koniec, tytułem uzupełnienia warto jeszcze nadmienić, iż w słoweńskim kodeksie karnym ujęto jeszcze kilka innych, szczególnych typów oszustwa, które zostały zawarte w rozdziale 24 „Przestępstwa przeciwko ekonomii”. Należą do nich:

oszustwo w biznesie (art. 228 ust. 1–3), oszustwo na szkodę Unii Europejskiej (art. 229 ust. 1–4), oszustwo kredytowe (art. 230 ust. 1–2), oszustwo w obrocie instrumentami finansowymi (art. 231 ust. 1–2), oszustwo konsumenckie (art. 232 ust. 1–3). W każdym z tych przypadków strona podmiotowa czynu wyczerpuje się w działaniu z zamiarem (obu jego postaciach) w rozumieniu art. 25.

III. Uwagi końcowe

W niniejszym raporcie przedstawiono regulacje przyjęte w systemach prawnych 16 wybranych państw Unii Europejskiej dotyczące przestępstwa oszustwa, ze szczególnym uwzględnieniem jego strony podmiotowej. Badanie prowadzono zwłaszcza w kontekście ustalenia, na ile ustawodawcy krajowi eksponują przy opisie przeżyć psychicznych towarzyszących popełnieniu czynu polegającego na oszustwie znamię celu osiągnięcia korzyści, do którego w założeniu zmierza swoim zachowaniem sprawca czynu, jak to ma miejsce na gruncie polskiego Kodeksu karnego (art. 286 § 1 k.k.). Na ile zaś – przy okazji charakterystyki strony podmiotowej oszustwa – przyjmowane są rozwiązania alternatywne. W przygotowanym zestawieniu uwzględniono rozwiązania obowiązujące na gruncie kodeksów karnych: Bułgarii, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Litwy, Łotwy, Malty, Niemiec, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgier, obejmujące zarówno typy czynów zabronionych, które można zaliczyć do przypadków oszustwa pospolitego, jak również oszustw wyspecjalizowanych popełnianych w szczególnych obszarach życia społeczno-gospodarczego jak np. ubezpieczenia, bankowość kredytowa czy dotacje publiczne.

Ogólny ogląd zebranego materiału normatywnego prowadzi do spostrzeżenia, że uwzględnieni w badaniu prawodawcy krajowi, przy dokonywaniu ustawowej charakterystyki zamiaru sprawcy oszustwa, najczęściej eksponowali znamię działania w określonym celu. W analizowanych typizacjach działanie sprawcy było zazwyczaj ukierunkowywane na „cel osiągnięcia korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby” (Bułgaria, Estonia, Finlandia, Niemcy, Rumunia). W kodeksach karnych Finlandii i Węgier punktem odniesienia dla realizowanego przez sprawcę celu stała się „korzyść finansowa”, zaś w duńskim kodeksie karnym po prostu „korzyść”. W niektórych przypadkach eksponowano także niezgodny z prawem (Holandia,

Finlandia) lub nienależny (Dania, Finlandia, Węgry, Rumunia) charakter zakładanej przez sprawcę korzyści. W bułgarskim kodeksie karnym na gruncie oszustwa dokumentowego (art. 212) cel działania sprawcy ukierunkowany został natomiast na „osiągnięcie bez podstawy prawnej cudzej nieruchomości z zamiarem jej przywłaszczenia”. Z kolei w przypadku tzw. oszustw ubezpieczeniowych przyjmowano często, że sprawca dopuszcza się ujętej w przepisie czynności sprawczej „w celu uzyskania nienależnego świadczenia z tytułu ubezpieczenia” (Finlandia), „w celu uzyskania odszkodowania z tytułu ubezpieczenia” (Niemcy), „w celu uzyskania świadczenia ubezpieczeniowego” (Rumunia). Szczegółowego opisu strony podmiotowej zachowania sprawcy oszustwa asekuracyjnego dokonał ustawodawca estoński, który stypizował cel, na którego osiągnięcie nastawia się sprawca, jako „celowe doprowadzenie do zdarzenia objętego ubezpieczeniem lub wywołanie błędnego przekonania o zaistnieniu takiego zdarzenia z zamiarem uzyskania odszkodowania od ubezpieczyciela” (§ 212). Warto również odnotować rozwiązanie obowiązujące na gruncie fińskiego kodeksu karnego w odniesieniu do oszustwa pospolitego i oszustwa w obszarze danych komputerowych, zgodnie z którym celem działania sprawcy może się okazać nie tylko „nienależna korzyść finansowa dla siebie lub innej osoby”, ale również „pokrzywdzenie innej osoby”.

W polskiej karnistyce przyjmuje się, że zamiar kierunkowy (*dolus coloratus*) może znamionować nie tylko specyficzny cel, na którego osiągnięcie ukierunkowane jest zachowanie sprawcy, ale również szczególna motywacja, która legła u podstaw ukształtowania zamiaru popełnienia czynu zabronionego, wyrażającego się w chęci jego popełnienia. W tym kontekście warto przywołać przykład hiszpańskiego kodeksu karnego, w którym szczególna motywacja sprawcy oszustwa została wysłowiona jako działanie „dla zysku” (art. 248 ust. 1 i 2a). Do motywacji sprawcy odwołuje się także ustawodawca słowacki. Na gruncie tamtejszego kodeksu karnego przyjęto, jako rozwiązanie modelowe, wyodrębnienie części typów kwalifikowanych poszczególnych odmian oszustwa wokół znamienia popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego „z powodu szczególnej motywacji”. Działanie z powodu szczególnej motywacji, jako element strony podmiotowej przestępstwa kierunkowego, zyskało w tych przypadkach status znamienia kwalifikującego, od którego zaistnienia uzależniona została surowsza odpowiedzialność sprawcy (art. 221 ust. 3 lit. b, art. 222 ust. 3 lit. b, art. 223 ust. 3 lit. b, art. 224 ust. 2 lit. b, art. 225 ust. 4 lit. b).

Analizowany materiał porównawczy pozwolił także na zidentyfikowanie przypadków, w których sprawca oszustwa kieruje się taką postacią zamiaru, którą od strony wolicjonalnej charakteryzuje chęć albo godzenie się. Byłyby to zatem sytuacje zbliżone do ujęcia zamiaru bezpośredniego oraz zamiaru ewentualnego na gruncie polskiego Kodeksu karnego. Dla przykładu słoweński ustawodawca wykorzystał do opisanía strony podmiotowej działania sprawcy oszustwa pospolitego i ubezpieczeniowego (art. 211 ust. 1–5 słoweńskiego kodeksu karnego) frazę: „Kto, z zamiarem uzyskania bezprawnej korzyści majątkowej dla siebie lub innej osoby [...]”, zaś w przypadku typu z art. 211 ust. 6 słoweńskiego kodeksu karnego frazę: „Kto, z zamiarem wyrządzenia szkody innej osobie [...]”. Zgodnie z ujęciem zamiaru przyjętym w art. 25 słoweńskiego kodeksu karnego przestępstwo zostaje popełnione z zamiarem, jeśli sprawca jest świadom swojego czynu i chce go popełnić albo jest świadom, że z czynu może wyniknąć bezprawny skutek i godzi się z tym.